

ANNI LOMP

RAKVERE GÜMNAASIUM

12.A KLASS

RIIGIKAITSEÕPETUS RAKVERE GÜMNAASIUMI NÄITEL

JUHENDAJA: ANU-MERIKE EENMÄE

SISSEJUHATUS

20 aastat tagasi toimus Eesti riigi poliitiline taasiseseisvumine. Selleks, et jälle toimivaks riigiks saada, tuli hakata üles ehitama erinevaid riiklikke struktuure. Nende seas on olnud oluline ka kaasaegse riigikaitse loomine.

Riigi kaitsmine pole ainult nende inimeste kohustus, kes kannavad vormi, vaid ka kõigi riigi kodanike ülesanne. Samuti on tähtis õpilasi võimalikult varakult riigikaitse probleemiga kurssi viia. Alates 1997. aastast õpetatakse Eesti Vabariigi üldharidus- ja kutsekoolides riigikaitseõpetuse valikkursust. Riigikaitseõpetuse eesmärgiks ei ole propageerida militarismi, vaid kasvatada noortes inimestes isamaalisust ja austust riigi vastu. Riigikaitseõpetus ei tähenda ainult teooria õppimist, vaid sellega kaasnevad ka praktilised välilaagrid jms.

Osa minu tuttavatest tunneb sügavat huvi riigikaitseliste küsimuste vastu. Ise pole ma oma gümnaasiumiaastate jooksul kasutanud võimalust meie koolis õpetatavat riigikaitseõpetuse kursuse õppimist valida. Antud uurimusega püüan täita lünki oma sellealastes teadmistes. Leidsin ka, et nähtuste mõistmiseks tuleb uurida nende ajaloolist tausta. Kuna lähenemas on kooli 100. sünnipäev, siis kavatsen anda väikese panuse kooli ajaloo sellele tahu avamisele.

Töö teoreetilise osa eesmärkideks on anda ülevaade riigikaitse üldistest alustest, õpetamise ajaloost Eestis ning võrrelda selleks kasutatud õpikuid. Hüpoteesiliselt lähtusin seisukohast, et taasiseseisvunud Eesti riigikaitse õpetuse eeskujud on 1930-ndatel õpetatus.

Uurimuslike osade üheks põhieesmärgiks oli kooliarhiivi materjalide ja intervjuude abil anda ülevaade riigikaitseõpetusest Rakvere Gümnaasiumis minevikus ja tänapäeval. Küsitluste abil soovisin välja selgitada, milline on minu kooli õpilaste suhtumine tänapäeval

riigikaitse ja selle õpetusse. Ühtlasi selgitan välja, kas minu kodukoolis toimuv sarnaneb või erineb teistes Eesti koolides toimuvast.

Teoreetiliste peatükkide koostamisel sain abi seadusandlusest, kaitseministeeriumi materjalidest, riigikaitseõpetuse käsiraamatust 1933. aastast ja analoogselt 2006. a õpikust ning sõjakooli ja meie kooli õppurite varasematest uurimistöödest.

Rakvere Gümnaasiumiga seotud osades toetusin ankeetküsitlusele, intervjuudele, kooli ajaloo raamatutele ning kooli arhiivi materjalidele.

Vaatamata sellele, et antud uurimus on juba teine minu kooliteel, põrkasin kokku samade probleemidega, mis mullu – 263st minu kooli gümnaasiumiosa kaaslasest vastas minu küsitlusele 215 (81,7).

1. RIIGIKAITSE JA RIIGIKAITSEÕPETUSE ÜLDISTEST ALUSTEST

Selleks, et riik saaks eksisteerida, peab ta suutma tagada oma julgeoleku, muidu lakkab riik olemast teiste riikide tegevuse pärast või ei saa valitsus enam tagada elanike turvatunnet. Eesti riigikaitse taastamine algas 1991. aastal koos iseseisvuse taastamisega.

Riigi kaitsekorraldus sõltub võimalikest julgeolekuohtudest ja riigi enda eripärast. Nii julgeolekuohud kui riigi eripära moodustuvad poliitilistest, geograafilistest, majanduslikest, etnilistest jms teguritest. Seega püüab iga riik leida oma julgeoleku kaitsmiseks võimalikult optimaalse lahenduse, valmistudes tõenäolisteks ohtudeks oma võimaluste kõige otstarbekama kasutamise läbi. Eesti riigi sõjalise kaitse põhiraskus lasub Eesti kaitsejõududel, mis koosnevad kaitseväest ja Kaitseliidust. Lähtutakse totaalkaitse printsiibist.

Riiki kaitsevad Eesti kodanikud üldise põhiseadusliku kaitseväekohustuse alusel, mis on üles märgitud Eesti Vabariigi põhiseaduse kümnendas peatükis.¹ Eestis on kõigile meeskodanikele kohustuslik ajateenistus, mis läbitakse kaitseväes. Ajateenistuse läbinu määratakse reservi. Reservi võimekus säilitatakse reservväe kompaksete õppekogunemistega. Kaitseväe kõrval on reservi võimekuse edendamine ka vabatahtliku organisatsiooni – Kaitseliidu peamiseks ülesandeks²

Peale kaitseväeteenistuse kohustuse rakendab riik oma kaitsmisel elukutselisi sõjaväelasi ja reservsõjaväelasi ning poliitilisi lepinguid (eeldusena on vajalik, et riigi julgeolekust on huvitatud ka partnerriigid). Valdav võimalik oht Eesti riikluse püsijäämisele on sõjalise jõu

---

¹Eesti Vabariigi põhiseadus. Riigi Teataja; <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>.

²Riigikaitsealane teave ja diskussioon; <http://www.sodur.com/riigikaitsest-ueldiselt.html>.

kasutamine Eesti riigi vastu teise riigi poolt (peamine ajend lähtub siin Eesti geopoliitilisest asendist). Seega on tähtis osa meie riigi julgeoleku tagamisel Põhja-Atlandi lepingul (NATO), mille üheks osapooleks on Eesti. Loomulikult ei saa Eesti ilma kaitsejõudude olemasoluta täita oma rahvusvahelisi liitlaskohustusi.³

Riigikaitse korralduse sätestavad rahuaja riigikaitse seadus⁴ ja sõjaaja riigikaitse seadus⁵. Riigikaitse kõrgeimaks juhiks on Vabariigi President.⁶

1.1. RIIGIKAITSEÕPETUS EESTI VABARIIGI ALGAASTAKÜMNETEL

Selleks, et meie noorte kaitsetahe oleks tugevam ja nad omaksid juba enne väeteenistusse kutsumist sõjandusalaseid eelteadmisi, õpetatakse üldhariduskoolide gümnaasiumiastmes riigikaitseõpetust.

Riigikaitseõpetust õpiti Eesti koolides ka enne Teist maailmasõda. Noorte riigikaitseline ettevalmistus algas ka sel ajal gümnaasiumiastmes, kuid toona oli sihiks anda lõpetajatele ettevalmistus, mis vastab noorsõduri kahekuulisele õppekavale. Esimesed sõjalise kasvatus ja õpetuse tunnid toimusid 1927. a oktoobris. Esimestel aastatel seisti silmitsi mitme majandusprobleemiga, sest soetada tuli kogu õpetamiseks vajalik inventar. Kui koolidel oli peamiseks probleemiks õpetuse läbiviimiseks sobilike ruumide leidmine ja relvade paigutamine kindlatesse hoiukohtadesse, siis lastele valmistas muret talviseks väliõppuseks vajalike rõivaste ja jalanõude hankimine. 1930. a nimetati „sõjaline kasvatus ja õpetus” ümber „riigikaitseks kasvatus ja õpetus” ning 1934. a sügisest laienes riigikaitseline ettevalmistus keskkooli esimese kahe klassini. 1933. a valmis esimene riigikaitseõpetuse käsiraamat.^{7 8} Lisaks suurendati õppetöö mahtu ühelt tunnilt nädalas kahele tunnile nädalas ning korraldati kuni kümnapäevaseid laagriõppusi suvisel koolivaheajal. Sellel ajal õpetati põhiliselt tundma lahingurelvi, topograafiat ja orienteeriumist ning kaitseväge määrustikke. Huvitavamaks oli laskeasjandus. Õpetus jagunes kaheks – talviseks ja suviseks. Suvisesse laagrisse olid kaasatud ka Sõjakooli aspirandid, kes juhendasid õppusi. Riigikaitse

---

³Kodaniku käsiraamat 2007. Tallinn: Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus, lk 94-96.

⁴Rahuaja riigikaitse seadus. Riigi Teataja; <https://www.riigiteataja.ee/akt/7648441>.

⁵Sõjaaja riigikaitse seadus. Riigi Teataja; <https://www.riigiteataja.ee/akt/255833>.

⁶Eesti Vabariigi põhiseadus. Riigi Teataja; <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>.

⁷Riigikaitseõpetus. Kaitseministeerium; <http://www.mod.gov.ee/et/riigikaitseopetus>.

⁸Samas.

kasvatuse koolidesse sisseviimisel lähtuti kahest variandist. Esimene nägi ette vastava õppekava lülitamist õppeplaani ja teine õppekava käivitamist teiste õppeainete raames.⁹ 1938 alustati riigikaitseväljaõppega Eesti kõrgkoolides. Riigikaitseõpetus oli kavas sisse viia kahte ülikooli: Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnika Ülikooli. Selle tarvis loodi mõlema kõrgkooli juurde Riigikaitseõpetuse Instituut ja selle eesmärgiks üliõpilaste ettevalmistamine riigikaitse ülesannete täitmiseks neile õpitaval erialal. Õpetus oli kohustuslik kõigile meessoost kodanikele ja jagunes kahte ossa: üldsõjalised ained ja sõjaline eriõppus. Riigikaitseõpetuse Instituudi tunnustus oli vajalik ülikooli lõputunnistuse saamiseks.¹⁰

1.2. NÕUKOGUDE OKUPATSIOONI AEGNE SÕJALINE ÕPETUS

Teise maailmasõja keerises okupeeris Nõukogude Liit Eesti riigi. NSVL oli totalitaarne suurriik, kellel olid ambitsioonid nii maailmapoliitikas kui ka siseriiklikult. Seepärast pöörati ülisuurt tähelepanu sõjandusele ja ka sõjalisele õpetusele õppeasutustes. Nõukogude ajal ei olnud sõjalise õpetuse nimeks enam riigikaitseõpetus, vaid eri aegadel kas riigikaitse kasvatuse ja õpetuse, tsiviilkaitse õpetuse või siis sõjalise algõpetuse.

1945. aastal kinnitatud Riigikaitse kasvatuse ja õpetuse vastamise ja kontrollimise määrus kesk- ja kutsekoolides nägi ette õppeainena kehalist kasvatust ja sõjalist õpetust. Õpetati nii poisse kui ka tüdrukuid, kuid neile õpetati eri teemasid. 1956. aastal sõjaväeline õpetus koolides kaotati. Vastav õppeaine taastati alles 1968. aastal ja siis toimus see juba kuni 1990. aastani vene keeles. NSV Liit kui tuumariik tähtsustas ka tsiviilkaitset, mis käsitles tegevust massihävitusrelvade ohu korral. Tsiviilkaitse oli õpilaste sõjalise algõpetuse üldprogrammi lahutamatu osa ja seda hakati õpetama 2. klassist alates. Vanemates klassides õpe aina süvenes.¹¹

---

⁹*Kuusk, Jüri* 1197. Riigikaitse kasvatuse keskastme koolides. Lõputöö. Käsikiri Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused raamatukogus, lk 17.

¹⁰Samas, lk 19–20.

¹¹*Säkk, Janek* 2003. Riigikaitseõpetuse areng Eestis. Lõputöö. Säilitatakse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused raamatukogus, lk 19.

1.3. RIIGIKAITSEÕPETUS TAASISESEISVUNUD EESTIS

Vabaks saanud Eestis, pärast Nõukogude vägede lahkumist meie riigist, kerkis päevakorda riigikaitseõpetuse sisseviimine meie üldhariduskoolidesse.

1997. aastal asuti koostama ja valmis riigikaitseõpetuse ainekava, tänaseks on seda täiendatud kahel korral. Õppeaine populariseerimiseks korraldati koolidele mitmeid seminare.¹²

Haridusalase seadusandluse muutumise tõttu on riigikaitseõpetust õpetavatele koolidele välja töötatud uus ainekava.¹³ 2003. aastal jõudis Eesti koolidesse üle seitsmekümne aasta ka omakeelne riigikaitseõpik, mis erines mitmeti eelnevast käsiraamatust.¹⁴

Praegu õpivad riigikaitseõpetust enam kui 3000 peamiselt gümnaasiumiosa õpilast enam kui 70 Eesti koolis.¹⁵¹⁶ Riigikaitseõpetust õpetavate koolide hulk suureneb pidevalt. Lisaks on Tallinna Jakob Westholmi gümnaasiumil plaanis avada 2011. a sügisel riigikaitseõpetuse õppesuund. Selle ettevõtmise eestvedaja kooli matemaatikaõpetaja Kaiko Lippur märkis ajakirjandusele antud intervjuus, et uus õppesuund ei ole seotud sõjaväelise väljaõppega ega nõukogude ajal antud tsiviilkaitsetundidega, vaid pigem soovivad nad ühelt poolt rõhutada kooli ajaloolisi traditsioone ja väärtusi – on ju tuntud Wikmani poisid tegelikult Westholmi kooli poisid – ning teisalt pakkuda noortele reaalseid tulevikuväljavaateid ja praktilisi oskusi. Kooli infojuht Andrus Altmer täiendas, et kodanikukasvatuse õppesuuna valinud õpilane omandab lisaks tavaainetele alusteadmisi näiteks ka õigusest, eetikast, filosoofiast, poliitikast ja psühholoogiast, meedia ja kirjanduse analüüsist, topograafiast, esmaabi andmisest ning süvendatult ka ajaloost ja keskkonnakaitsest. Seni gümnaasiumis õpetatud riigikaitseained toimuvad A. Altmeri sõnul laiendatult, tutvustades õpilastele muu hulgas Eestis tegutsevaid korrakaitse- ja julgeolekuinstitutsioone. „Õppesuuna üks eesmärkidest on süvendada

---

¹²Samas, lk 15–17.

¹³Riigikaitseõpetuse ainekava. Kaitseministeerium;

http://www.mod.gov.ee/files/kmin/img/files/Riigikaitseõpetuse_kinnitatud_ainekava.pdf.

¹⁴Säkk, Janek 2003. Riigikaitseõpetuse areng Eestis, lk 20.

¹⁵Kaitseministeerium 2006. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele. Tallinn, lk 7.

¹⁶Kaitseministeerium; Riigikaitseõpetust õpetavad koolid ja õpetajad gümnaasiumis;

http://www.mod.gov.ee/files/kmin/img/files/Gumnaasiumid_04_01_2011_kodulehele.pdf.

isamaalist kasvatust, austust kodumaa, kooli ja ühiskonna vastu,“ märkis infojuhist eestvedaja.¹⁷

Kaasaegne riigikaitseõpetus on multidistsiplinaarne õppeaine, see tähendab, et teoreetiline käsitlus tänapäevasest julgeoleku- ja kaitsepoliitikast ning kaitsejõudude ülesehitusest vaheldub praktilise ülevaatega relva- ja riviõppest, topograafiast ja esmaabist ning keskkonnakaitsest kaitsejõududes.

Riigikaitseõpetuse tund ei ole tavaline koolitund juba ainuüksi seetõttu, et paljudes koolides on õpetajaks oma ala asjatundja – kaitseväelane või Kaitseliidu liige. Õpetajatena töötab ka reservohvitseri ning kaitseministeeriumi ja piirivalve ametnikke.¹⁸

Kuna tegemist on valikainega, jääb kooli ja õpetaja otsustada, kui suur on kursusel teoreetiline ja praktiline osa. Näiteks Abja Gümnaasium on seitse aastat riigikaitseõpetust õpetanud ja sealne riigikaitseõpetaja väidab, et nemad õpetavad määrustikke, laskeasjandust, topograafiat, enesekaitset, taktikat, piirikaitset ja pisut meditsiini ning tundide arv klassides on erinev.¹⁹

Õpe toimub nii koolides kui ka kaitseväe väljaõppekeskustes ja Kaitseliidu malevates, olenedes kooli asukohast. Tihtilugu viiakse õppe teoreetiline pool läbi koolis ning praktilised tunnid väljaspool kooli. Kaitseministeerium aitab koolidel sisustada spetsiaalselt riigikaitseõpetuse läbiviimiseks kasutatavaid klasse.²⁰

See tund annab õpilastele võimaluse mõista oma riiki, riigi väärtusi ning enda kohust riigi kodanikuna. Riigikaitseõpetuse kursuse pikkus on 70 õppetundi, millest 35 toimub klassiruumis, ekskursioonidel ning 35 praktilises välilaagris. Kursuse lõpetanud õpilased saavad riigikaitseõpetuse riikliku rinnamärgi (LISA 1).²¹

Riigikaitseõpetuse eesmärk pole propageerida militarismi. Noortele antavad teadmised ja oskused, kuidas Eesti riiki kaitstakse ja kuidas vajaduse korral ise kaitsta oma riiki, on parim tagatis, et neid oskusi pole tegelikkuses kunagi vaja rakendada. Riigikaitse on eri eluvaldkondadega tihedalt seotud, mistõttu saavad kursusel osalejad tarvilikke teadmisi ja

---

¹⁷Ratt, Kadri 2011. Jakob Westholmi gümnaasium valis uueks õppesuunaks riigikaitse. – Tallinna Postimees, 08. veebr.; <http://www.tallinnapostimees.ee/?id=384998>.

¹⁸ *Riigikaitseõpetus. Kaitseministeerium*; <http://www.mod.gov.ee/et/riigikaitseopetus>.

¹⁹ *Eesti NATO ühing 2003. Noored ja kaitsetahe*. Tallinn: DIA Design, lk 43–44.

²⁰ *Eesti Kaitseväe värbamiskeskus. Õppimisvõimalused*; http://vk.kra.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=69&limitstart=3.

²¹ *Riigikaitseõpetus. Kaitseministeerium*; <http://www.mod.gov.ee/et/riigikaitseopetus>.

oskusi, mida neil iga päev vaja võib minna ka siis, kui nad ei osale otseselt riigikaitse korraldamisel. Näiteks ülevaade julgeoleku- ja kaitsepoliitikast, algteadmised esmaabist ja topograafiast peaksid olema igal täiskasvanud kodanikul.

Igal riigikaitseõpetust õpetaval koolil on võimalik kaitseministeeriumist taotleda riigieelarvelisi vahendeid riigikaitse tundide läbiviimiseks ning õppelaagrite ja ekskursioonide korraldamiseks. Koostöös Tallinna Ülikooliga on korraldatud mitmel aastal riigikaitseõpetuse õpetaja kursus, kus saavad ennast täiendada nii riigikaitseõpetajatena tegutsevad pedagoogid kui ka Tallinna Ülikooli üliõpilased, kes valivad kursuse oma lisaerialaks. Kaitseministri ning haridus- ja teadusministri poolt 22. mail 2008 allkirjastatud riigikaitseõpetuse arendamise tegevusprogrammis 2008–2013 võeti eesmärgiks luua soodsad tingimused riigikaitseõpetuse jõudmiseks võimalikult paljudesse koolidesse.

Tegevusprogrammiga seatakse eesmärgiks, et riigikaitseõpetus oleks huvitav, populaarne ja mainekas valikõppeaine, mida sooviks oma kooli nii omavalitsus, kooli juhtkond kui ka õpilased ja nende lapsevanemad. Eesti Vabariigis läbi viidud uuringud näitavad, et riigikaitseõpetus on noorte hulgas populaarne. Uuringud näitavad, et noored mõistavad, et riigi kaitsmine ei alga siis, kui vaenlane on juba väravas, vaid ettevalmistusest ja valmisolekust. Noorte aktiivne osalemine riigikaitseõpetuses on märk sellest, et nad mõistavad, et ka neil on oluline osa oma riigi hoidmisel ja kaitsmisel.²²

1.4. RIIGIKAITSEÕPETUSE 1933. JA 2006. AASTA ÕPIKUTEST

Aastate jooksul muutub õppeaine, seega muutuvad ka õpikud, mille abil õpetus toimub. Võrdlesin „Riigikaitse õpetuse käsiraamatut kesk- ja kutsekoolidele“ aastast 1933²³ (LISA 2) ja „Riigikaitse õpikut gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele“ aastast 2006²⁴ (LISA 3). Mõlemad õpikud peegeldavad aega, mil nad koostati. Eestis alustati ju riigikaitse õpetamisega üldhariduskoolis 1927. a ja seetõttu esimene õpik aastast 1933 on väga põhjalik. Vanem õpik koosneb üheksateistkümnest peatükist ning uuem üheteistkümnest peatükist.

1933. a käsiraamatus käsitletakse sõjaajalugu ja eriti Vabadussõda väga põhjalikult, sellele pühendatakse terve peatükk.²⁵ Uuemas raamatus on neile teemadele eraldatud paar

---

²² Samas.

²³ Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa 1933. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele. Tallinn: KV.ST.VI OSAK väljaanne.

²⁴ Helme, Rein 2006. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele. Kaitseministeerium.

lehekülge.²⁶ 1933. a käsiraamatus käsitletakse riigikaitset ja kaitsejõude koos kaitseliidu teemaga. Samas annab 2006. a õpik ülevaate Eesti riigikaitse üldisest korraldusest, sisse on toodud ka NATO osa.²⁷ Selge on see, et 1933. a õpikus ei saanudki seda olla.

Uuemas õpikus käsitletakse tänapäeva kriise ja relvakonflikte²⁸, mis on üldteoreetiline jutt. Käsiraamatus leiab sellised peatükid: „Meie nähtamatud vaenlased“ ja „Meie riigi välise julgeoleku alused“.²⁹

Tundub, et 1933. a käsiraamatus on palju enam tähelepanu pööratud õppurite kohusetunde kasvatamisele: tuuakse välja kodaniku üldkohustused riigikaitse alal, rõhutatakse kaitseväge sisekorda ja vahiteenistust kaitseväes. Kaitseväge sisekorra peatükis keskendutakse eelkõige kasvatusel ja psühholoogilisele poolele, nagu näiteks kaitseväeline viisakus.³⁰

Ülal nimetatud teemasid on tänapäeva õpikus palju vähem käsitletud, samas ei ole ka siin mööda mindud kaitseväeteenistuse ja distsipliini tähtsusest.³¹

1933. a käsiraamatu kolmas jagu pühendub eelkõige väeliikide omadustele, sõjagaasile, sidele, mis puudub 2006. aasta õpikust. Mõlemas raamatus käsitletakse topograafiat ning relvi. 1933. a õpikus keskendutakse eelkõige maaväe tolleaegsetele relvadele põhjalikumalt. Antud peatükk on üle 100 lehekülje pikk³² ning tunduvalt suurem 2006. a õpikust. Uuemas õpikus on üks terve peatükk pühendatud massihävitusrelvadele³³. Neid õpikute osasid võrreledes ilmneb hästi, kuidas relvastus on aegade jooksul muutunud ja milles seisneb tuumaajastu eripära.

1933. a õpikus on mitu peatükki, mida uuemas õpikus eraldi ei leidu. Nendeks on näiteks üksikvõitleja lahingus, jalaväe rivi, välikindlustamine ja laskurijagu lahingus³⁴. Vanemas käsiraamatus ei ole eraldi märgitud esmaabi teemat, kuid uuemas õpikus moodustab see ühe

---

²⁵Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, lk 1–18.

²⁶Helme, Rein. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele, lk 14–16.

²⁷Samas, lk 29–42.

²⁸Samas, lk 22–28.

²⁹Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, lk 82–96.

³⁰Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, lk 113–133

³¹Helme, Rein. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele, lk 66–138.

³²Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, lk 242–345.

³³Helme, Rein. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele, lk 153–174.

³⁴Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, lk 346–515.

peatüki³⁵. Tänapäeval teadvustatakse keskkonnakaitse tähtsust, seetõttu on 2006. a õpikus selleteemaline osa.³⁶ Mõlemas raamatus on pildid hästi illustreeritud, kuid 1933. a õpikus on pildid tunduvalt detailsemad.³⁷³⁸ Trükitehniliselt on tänapäevane raamat muidugi parem.

Minule, kes ma riigikaitseõpetust õppinud pole, tundub, et vanem õpik võimaldas õpilasel õppida õppeainet põhjalikumalt. Uuem õpik on tunduvalt pealiskaudsem. Vanema õpiku eesmärk on õpilases kasvatada isamaalisust, mitte kuiva teooriat sõjandusest. Objektivsema arvamuse nimel palusin Rakvere Gümnaasiumi abiturientil Gert Ristlal³⁹, kes on kolm aastat õppinud meie koolis riigikaitse valikkursust, võrrelda õpikuid just õppuri pilgu läbi.

Esiteks arvas ta, et mugavam oleks õppida uuema õpiku järgi, sest õpik on õhem ja kokkuvõtavam. Vanema õpiku järgi õppimine osutuks raskeks sellepärast, et seal on rohkem analüüsivat juttu ning õpilane peaks ainet hästi valdama ja selle õpikuga maksimaalselt töötama. 1933. a õpiku juures pidas Gert ebaoluliseks nii pikka peatükki Vabadussõjast, sest seda teemat õpitakse küllalt põhjalikult ajalootundides.⁴⁰

Samas nõustus sõjaväelase karjäärast unistav noormees, et terviklikuma ja põhjalikuma ülevaate riigikaitsest annab vanem käsiraamat, sest see on mahukam ja eelkõige detailsem.⁴¹ Gerdi arvamus patriootlikkuse ja sõjalise ranguse seisukohalt ühtib minu omaga, sest ta peab samuti vanemat õpikut patriootlikumaks ja sõjaliselt rangemaks.⁴²

Gert tõdes, et poliitilised olud on maailmas muutunud, riikide suhted ja teadmised sõjandusest on üldiselt paranenud. Samas on tänapäeva Eestis isamaalisus ja sõjaväe roll teisenenud. Ka riigikaitseõpetus on muutunud valikaineiks, mis Gerdi arvates ei suurenda Eesti kaitsevõimet.⁴³

---

³⁵Helme, Rein. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele, lk 139–152.

³⁶Samas, lk 175–179.

³⁷Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, lk 517.

³⁸Helme, Rein. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele, lk 184.

³⁹Ristla, Gert 2011. (s 1992, Rakvere Gümnaasiumi abiturient), suuline intervjuu 18.03.

⁴⁰Ristla, Gert 2011. Suuline intervjuu 18.03.

⁴¹Samas.

⁴²Samas.

⁴³Samas.

2. RIIGIKAITSE ÕPPIMISEST MEIE KOOLIS

2.1. RIIGIKAITSEÕPETUS VARASEMAL AJAL RAKVERE GÜMNAASIUMIS

2.1.1. ÕPETUS EESTI VABARIIGI ALGAASTAKÜMNETEL

Rakvere Gümnaasium on traditsioonidega kool. Varsti 100-aastaseks saavas õppeasutuses peetakse au sees neid meie kooli õpilasi, kes on andnud oma panuse selleks, et Eesti vabadus püsima jääks.

Meie kooli noormehi läks Vabadussõtta ning langes seal. Kooli marmortahvel sõjas langenud Johannes Ageri, Johannes Mathieseni, Hugo Pajose ning Palermo veretöö ohvrite nimedega avati 1929. aastal. 1930. aasta 4. veebruaril lisati tahvlile EV kaitseministri O. Kösteri kingitud hõbepärg tekstiga „W.M. Rakvere Poeglaste Gümnaasiumi. 12. I 30. Vabadussõjas langenud õppurite ja nende kangelasteo mälestuseks. O.Köster, kaitseminister“.⁴⁴

Rahuajal, 1928. aastal alustati koolis sõjalise õpetuse andmisega. Neljal esimesel õppeaastal oli õpetajaks Alfred Rebane. 1932–1941 oli riigikaitseõpetuse õpetajaks August Kolk, 1934–1935 oli riigikaitseõpetuse õpetajaks Rudolf Nuust, 1935–1941 oli riigikaitseõpetuse õpetajaks Evald Sild.⁴⁵

Rakvere Gümnaasiumi direktori Harald Henno Jänese eestvedamisel toimetati 1937. a õpilasajakirja „Tunglakandjad“. Sellest ajakirjast pärineb ka esimene mulle teada olev pilt riigikaitseõpetusest ja õpetusest⁴⁶(LISA 4). Õpilasajakirjas kirjeldatakse, kuidas toimus 1937. aastal riigikaitseõpetuse ettevalmistus, mille eesmärk oli mõjutada õpilaste mõtte-, tunde-, ja tahtemaailma, et neist kujuneksid veendunud isamaalased ja kodukaitsjad. Samuti pandi erilist rõhku praktilisele küljele, õpetades neile kätte need elementaarsed võtted ja oskused, mille reflektiivne täitmine on eeltingimuseks edukale tegevusele lahingus. Praktiliste harjutustega antud ülesande raamides sisendatakse neisse ühtlasi teadlik distsipliini- ja kohusetunne. 70% tundidest on praktilist laadi, kuna 30% on teoreetilised, kus kasutatakse samu õppeviise, mis teisteski ainetes. Kevadel koolitöö lõpul korraldatakse riigikaitseõpetuse

---

⁴⁴Rakvere Gümnaasiumi ja Keskkool 1912–1937, Rakvere Ühisgümnaasium ja Keskkool 1931–1937. Koost. Harald-Henno Jänes. Esimene köide. 1937, lk 62–63.

⁴⁵Roostalu, Pear. Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 1, S. Nr 50-B. 1912–1961, lk 40–46.

⁴⁶Rakvere Gümnaasiumi ja Keskkool 1912–1937, Rakvere Ühisgümnaasium ja Keskkool 1931–1937, lk 62–63.

õppuste eripäevad. Nende lõpul peetakse võistlusi laskeasjanduse ja spordi alal. Väeliikidega tutvumise eesmärgiga võetakse ette õppekäike väeosadesse enamasti kevadiste õppuste eripäevadel.⁴⁷

Sellisel kasvatatud noormehed astusid ka II maailmasõjas relv käes välja Eesti iseseisvuse taastamise eest. Nende mälestuseks, kes tegid seda Soome armee ridades, on pühendatud ka autahvel kooli fuajees kõrvuti Vabadussõjas võidelnute marmortahvliga (LISA 5).

2.1.2. RAKVERE I KESKKOOL JA SÕJALINE VÄLJAÕPE

Nõukogude okupatsiooni tingimustes toimus samuti NSVL kui suurriigi sõjalisest doktriinist lähtuvalt õpilaste sõjaline õpetamine. Koolis töötas 1945.–1946. ja 1948.–1950. aastal sõjaliseõpetuse õpetajana A. Murumetsä ning 1953.–1961. aastal õpetas poistele sõjalist ettevalmistust Richard Upsi,⁴⁸ kelle õpetada oli alates 1961/62. õppeaastast 10–15 tundi tsiviilkaitset.⁴⁹ Lisaks klassitundidele tegutses ka laskering.⁵⁰

Koolis oli loodud kohustuslikus korras Armees, Lennuväe ja Merelaevastiku Abistamise Vabatahtlik Ühendus ehk ALMAVÜ. Selle tegevus seisnes peamiselt laskevõistluste organiseerimises, kohtumiste korraldamises Punaarmee aastapäeval ja kooli patriootilise nurga eest hoolitsemises. Hooldaja oli ajalooõpetaja ja kooli pikaajaline kompartei sekretär H. Lausma.⁵¹ Tollasest kroonikaraamatust võib näiteks lugeda, et 1967/1968. õa viidi läbi Smirnovi-nimelised mälestusvõistlused, kus 80% kutsealustest said VTK kuld- ja hõbemärgid.⁵² Samal õppeaastal toimus õpetaja P. Sumre juhendamisel kutsealuste ettevalmistus sõjalisteks mitmevõistlusteks, mis toimusid aprillis ja olid kahepäevased kutsealuste päevad.⁵³

---

⁴⁷Rakvere Gümnaasiumi ja Keskkool 1912–1937, Rakvere Ühisgümnaasium ja Keskkool 1931–1937, lk 62–63.

⁴⁸Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 1. Koostaja Pear Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv S. Nr 50-B. 1912–1961, lk 42–47.

⁴⁹Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 2. Koostaja Pear Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv S. Nr 52-B. 1961–1969, lk 3, 11.

⁵⁰Samas, lk 40, 46.

⁵¹Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 2. Koost. Pear Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv S. Nr 52-B. 1961–1969, lk 55.

⁵²Samas, lk 68.

⁵³Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 2, lk 88.

1969. aasta suveks, kui tsiviilkaitse õpetajaks oli Peeter Sumre, sai valmis koolimaja peamaja tänavapoolses katusealuses viierealine lasketiir⁵⁴ (LISA 6) (LISA 7). Laskeringis käis 31 liiget ja ALMAVÜ liikmeid oli 158.⁵⁵

Sõjalisle õpetusse tuli 1972/73. õppeaastal väike muutus, sest juhatajaks sai Jaan Proosa ja õpilased hakkasid osalema sõjalis-sportlikel mängudel „Kotkapoeg“ ja „Põuavälg“. Viie aasta pärast oli „Kotkapojaga“ haaratud 120 õpilast. ALMAVÜ-s aga oli 426 liiget.⁵⁶

Karl Vaino uusvenestuspoliitika ajastul 1980/81. õppeaastal juhendas sõjalist algõpetust Nõukogude armee reserohvitser U. Pentjuhhov. Paraku sai „Orljonoki“ („Kotkapoeg“) terve aasta treeninguid teinud rühm rajoonis keskpäraseid tulemusi.⁵⁷

Alates 1982/83. õppeaastast alates juhendas sõjalist tööd järgmine eruohvitser J. Dudarenko, kes sai endale eraldi töökabineti. Tundub, et 1985.–1987. õppeaastal käisid koolis kontrollid, sest koostati pikad ja põhjalikud sõjalis-patriootliku töö plaanid nii eesti kui ka vene keeles (LISA 8).⁵⁸⁵⁹ Dudarenko juhtimisel tegeleti palju armeeteenistuse vilistlastega: nendega peeti kirjavahetust, nad külastasid kooli ja esinesid õpilaste kogunemistel. Kroonikas raporteeritakse tulemustest: laskmises rajoonis I koht, sõjalises ettevalmistuses II koht, orienteerumises III koht ja sõjalis-sportlikus mängus „Kotkapoeg“ rajoonis II koht.⁶⁰ Nagu eeltoodust näha, aeti taga suuri numbreid ja auhinnalisi kohti.

Noorte entusiasmi ja koolitööst erinevat miljöo pakkumist kasutati ära sõjalis-sportlike mängude „Kotkapoeg“ (vanematele õpilastele) ja „Põuavälg“ (LISA 9) (noorematele õpilastele) korraldamisel. Tolleaegse pioneerijuhi Kiira Tormilinnu mäletamise järgi pöörati tähelepanu eelkõige spordile, aga ka sõlmede, morse, rivisammu oskamisele. Programmi kuulus ka isetegevus.⁶¹ Meelde on jäänud õppeaasta lõpus toimunud kolmepäevased

---

⁵⁴Rakvere Gümnaasium 1912–1997 1997. Koost. Mare Muik, Heli Kirsi. Tallinn, lk 40.

⁵⁵Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 3. 1969–1974. Koost. Pear Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv S. Nr 84, lk 18.

⁵⁶Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 4. 1973–1981. Koost. Pear Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 109, lk 19, 63, 90.

⁵⁷Samas, lk 20.

⁵⁸Rakvere I Keskkooli üldtööplaan 1986/1987. õa. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv.

⁵⁹Rakvere I Keskkooli üldtööplaan 1985/1986. õa. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv.

⁶⁰Rakvere I Keskkooli kroonika, nr 6. 1988–1996. Koost. Pear Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 182, lk 5–6.

⁶¹*Tormilind, Kiira* 2011. (s 1950. Rakvere Gümnaasiumi vene keele õpetaja, endine pioneerijuht), suuline intervjuu 24.03.

kokkutulekud. Elati telkides, Rakvere I keskkooli rühmadel oli oma vorm ja lipp kirjaga “Lembitu”⁶². Laagriõhtutel olid kohtumised piirivalvuritega, kes demonstreerisid oma oskusi. Toimusid instruktorite erialavõistlused ja laskevõistlus, kus tuli lasta ning osata automaati lahti võtta ja kokku panna. Viimasel laagripäeval toimus suur sõjalik-sportlik mäng. Sinna kaasati alati lennukid, tankid – igasugune sõjatehnika.⁶³ Mängu juhtisid sõjaväelased ja staap.

Näeme, kui osavalt osati romantilist vormi seostada NSVL riiklike huvidega lootuses, et nii kasvab noortes nõukogude patriotism ja valmisolek Nõukogude kodumaad kaitsta. Samas ei saa märkimata jätta, et ka tollaseid poisse paelus laskmine ja muu militaarne tegevus, pealegi oli kasulik ALMAVÜ kaudu saada motoratturi ja amatöörautojuhi lube. Tollased neiud kohustuslikest laskeharjutustest küll vaimustatud ei olnud, aga esmaabikursusest on abi kogu eluks.⁶⁴

2.2. RIIGIKAITSEÕPETUS TÄNASES RAKVERE GÜMNAASIUMIS

Rakvere Gümnaasium on üks 70st Eesti Vabariigi üldhariduskoolist, kuhu kolme aasta eest viidi õppekavasse sisse riigikaitseõpetuse valikaine. Teada saamaks, milliseid sihte seati, kuidas õppetööd on korraldatud, milline on õpilastepoolne tagasiside, intervjuueerisin Rakvere Gümnaasiumi direktorit Aivar Parti kui kursuse juurutamise idee autorit ja ka riigikaitset õppinud abiturienti Gert Ristlat. Küsitlesin riigikaitse küsimustes ka kooli gümnaasiumiosa õpilasi ning eraldi riigikaitse valikkurusel õppijaid. Nende arvamusi käsitlen eraldi III peatükis.

2.2.1. RAKVERE GÜMNAASIUMI DIREKTOR AIVAR PART RIIGIKAITSEÕPETUSEST

Initsiatiiv kolm aastat tagasi Rakvere Gümnaasiumis riigikaitseõpetust õpetama hakata tuli RG direktorilt Aivar Pardilt (LISA 10). Direktor Aivar Part avaldas teadaande, mille mõte oli järgnev: „Ühes kolmandikus Eesti gümnaasiumidest on loodud gümnasistidele võimalus soovi korral õppida valikainena riigikaitset. Rakvere Gümnaasiumis seda võimalust tänasel päeval kahjuks veel ei ole. Meie oma riigist hoolivad rahvuslikult meelestatud õpilased ja

---

⁶²Samas.

⁶³Samas.

⁶⁴*Kohver, Siiri* 2007. LXVIII lend – inglise keele kallakuga klass.. Õpilasuuring. Säilitatakse Rakvere Gümnaasiumis. Rakvere.

õpetajad olid valmis Vabadussõja päevil minema vabatahtlikult Eesti riiki kaitsma ja mõned isegi andsid tema eest oma elu, aga meie täna koolis ei tegele üldse sellesama oma riigi riigikaitsega! Ainult niipalju, kui erinevates ainetundides põgusalt jutuks tuleb. Gümnasistid ei ole avaldanud soovi riigikaitset õppida ja kool ei ole pakkunud ka võimalust neil seda õppida. See ei tee meiesugusele koolile au. Tahame järgmisest õppeaastast koostöös Kaitseliiduga riigikaitseõpetuse valikainena oma kooli sisse viia. Seepärast oleks vaja teada gümnasistide huvi selle vastu.⁶⁵ Direktor meenutab: „Pärast 23. aprilli kaitseliitlaste esinemist gümnasistidele meie aulas tuldi minu käest täpsemalt küsima selle kohta. Registreerus õppegrupi avamiseks piisav arv huvilisi ja nii avatigi 2008/2009. õppeaastal riigikaitsekursuse õppegrupp Rakvere Gümnaasiumis uuesti üle pikkade aastate“.⁶⁶

Vestlusest A. Pardiga selgus, et ta lootis panustada suuremale hulgale õpilastest. Samas on tema arvates oluline siiski see, et saavad õppida need õpilased, kes seda soovivad. Direktor ei pea riigikaitseõpetust võimalikuks avada eraldi õppesuunana, sest Rakvere Gümnaasiumis ei oleks võimalik saada täis üht klassi riigikaitseõpetuse huvilisi.

Intervjueeritava arvates on riigikaitsetunnid sisukad ja õppetegevus toimub edukalt. Kursuse õpetaja teeb oma tööd väga süvenenult ja välipraktikaks vajaminev on olemas. Huvitavaks teeb õppeaine see, et erinevate teemadega käib esinemas oma ala spetsialist. Kuna varasem õpetaja Rajaste on hetkel välismissioonil, siis asendab teda õpetaja Mõttus. Õppevahendid on tänu kaitseministeeriumi toetusele koolil olemas. Õppevahendite väärtus, mis õpetaja Rajaste taotles 2008/09. õppeaastal, jäi ligikaudu 32 000 krooni ulatusse.⁶⁷ Välilaagri varustuse on hankinud tavaliselt laagrit läbiviiv kaitseväelasest õpetaja.

A. Pardi arvates on praegune riigikaitse õpe sarnane 1930. aastate õpetusega. Sisuliselt on õpetus rahvuslik, patriootlik ja suunitlusega riigi kaitsmisele. NSV Liidu ajal oli nõukogude korra eest seismine oluline, siis oli õpetus venekeelne ja Nõukogude armee põhine ning oli kohustuslikus korras nii poistele kui ka tüdrukutele.⁶⁸

Oma intervjuus rõhutas Aivar Part, et riigikaitseõpetus on ettevalmistus ajateenistuseks ja kindlasti oluline sealt saadavate teadmiste poolest. Tänu selle kursuse läbimisele saavad

---

⁶⁵Part, Aivar 2011. (Rakvere Gümnaasiumi direktor alates 1993. aastast), suuline intervjuu 18.03.

⁶⁶Samas.

⁶⁷Part, Aivar 2011. Intervjuu 18.03.

⁶⁸Samas.

õpilased palju eluks vajalikke teadmisi ja oskuseid. Ning kindlasti on see elus väga oluline, sest lisateadmistega inimene on rohkem haritud kui teadmisteta inimene.

Direktori arvates on NATO ja missioonid vägagi olulised ja ta pooldab neid igati. Tema arvates on ajalugu näidanud, et me vajame teiste riikide abi ja NATO-sse kuulumine kindlustab meile selle.⁶⁹ Kindel abi ja toetus kindlustavad meie riigi püsimise, sellise arvamusega lõpetas Aivar Part oma intervjuu.

2.2.2. RAKVERE GÜMNAASIUMI ABITURIENT GERT RISTLA RIIGIKAITSEÕPETUSEST

Rakvere Gümnaasiumis on riigikaitseõpetust õppinud või õppimas kokku 36 õpilast. Intervjuerisin nende seast abiturient Gert Ristlat (LISA 11), kes on lõpetanud riigikaiteõpetuse ühe kohustusliku kursuse ning jätkanud vabatahtlikult järgnevad kaks kursust. Töö I peatükis panin kirja Gerdi arvamused riigikaitse õpikute kohta. Siinses osas toon välja selle osa meie vestlusest, kuidas noormees sidus end riigikaitseõpetusega ning mida ta arvab selle sisust ja tasemest nii meie koolis kui ka üle-eestiliselt.⁷⁰

Esmalt huvitas mind, miks Gert valis riigikaitse kursuse ja kas ta on oma valikuga rahul. Ootuspäraselt sain vastuseks, et ta valis kursuse soovist enne ajateenistusse minekut saada aimu sellest, mis teda ees ootab.

Andes vastuse kursuse huvitavatest ja ebahuvitavatest teemades, mainis noormees, et talle ei meeldinud igav sissejuhatus ja ajaloo osa. Paelus võimalus õppida relva- ja riviõpet ning olla välilaagris. Enim rõhutas Gert, et õpetaja Rajaste õpetamisviis oli kõige meeldivam.

Järgnevalt küsisin Gerdilt, mida ta muudaks kursusel ja mida ta sooviks juurde ning kui oluliseks ta peab riigikaitseõpetust ja kas see peaks olema kohustuslik. Gerdi vastus oli minule osaliselt üllatav. Nimelt sooviks ta rohkem hindelisi tunnikontrolle, mida üldjuhul õpilased väldivad. Samuti peaks noormehe arvates kursuses suurendama praktilist poolt. Gerdi arvates on riigikaitseõpetus väga oluline, sest see ei õpeta meid mitte ainult toimetama sõjaolukorras, vaid väärtustama riiki, lisaks annab kursus edaspidiseks eluks uusi teadmisi. Siinkohal ühtib Gerdi vastus kooli direktoriga, sest ka A. Pardi arvates on riigikaitseõpetus oluline mitte ainult sõjas hakkama saamiseks, vaid ka kodumaa väärtustamiseks ja eluliste

---

⁶⁹Samas.

⁷⁰Ristla, Gert 2011. (s 1992, Rakvere Gümnaasiumi abiturient), suuline intervjuu 18.03.

teadmiste omandamiseks. Abiturient Gerdi arvates peaks riigikaitseõpetus gümnaasiumiosas kohustuslik olema. Õpetuslikult tuleks rohkem rõhku panna isamaalisele kasvatusel.⁷¹

Tänu riigikaitseõpetuse kursusele ja lisaks mullu valminud uurimistöole “Ajateenija 11 kuud Eesti kaitseväes”⁷² omab ta selget ettekujutust, mida ajateenistusest oodata on. Tulevikus on Gerdil kindel eesmärk siduda ennast kaitseväega. Kohe pärast kooli lõpetamist läheb ta ajateenistusse ja pärast seda soovib ta jääda üleajateenijaks.

Pärast praeguse ja 1933. aasta riigikaitse õpiku põgusat võrdlemist arvas noormees, et tänapäeva õpe on pealiskaudsem ja rõhutab vähem tähtsaid asju.⁷³ Nõukogude okupatsiooni aegsest sõjalisest õpetusest on ta kuulnud, et tol ajal pidid tüdrukud koos poistega relvast laskma ja sellel ajal pandi miniseelikud pesulõksuga alt kinni, et poisid seeliku alla ei vaataks. Lisaks pidid õpilased tegema üks ühele koopiaid AK-47 relvast ja tegelesid palju spordiga⁷⁴.

Meie vestluse värvikaim osa oli Gerdi mälestused Rutja välilaagrist. „Laagri kord oli range juba algusest peale (LISA 12) (LISA 13).⁷⁵ Kell 8.00 hommikul oli õpetaja sõjaväeveokiga kooli ees ja asuti teele Rutja lennuväljale. Siis said kõik varustuse, toimus telgi koha valik ja püstitamine. Järgnevalt jagati kõigile 24 tunni kuivtoidupakid ja veebel Vaba õpetas tegema lõket tulekivi ja traadijupiga. Siis õpetati kõiki pesema vähese veega ja seejärel võeti einet. Pärast seda lasti kõik telkidesse, kuid enne loeti sõnad peale, mis on lubatud ja mis mitte. Kuna telgis on väga oluline säilitada soojust, siis tuli ära jagada öövalve, kes ahju valvaks ja kütmisega tegeleks. Kuna laager toimus kolm päeva, siis teine päev algas kell 6.00 hommikuvõimlemisega. Pärast seda toimus söömine ja mindi puu alla pesema. Järgnevalt tutvustati algavat päeva vägagi värvikalt, sest toimus nägude maskeerimine ja enese metsa peitmine. Ükski uus teadmine ei jookse mööda külge alla ja seega mindigi lennuväljale ja õpiti hindama objektide kaugusi nii silmaga kui ka valemeid kasutades. Alati peab olema kõht täis, seda õpetas veebel Vaba, kes rääkis, kui maitsvad on vaglad ning hundinuia juured. Pärast kõike seda saadi esimest korda süüa välikatlast ning toimus kõige tüütum – varjualuste ehitamine.

---

⁷¹Samas.

⁷²Ristla, Gert 2010. Ajateenija 11 kuud Eesti kaitseväes. Õpilasuurimus. Rakvere.

⁷³Ristla, Gert. Intervjuu.

⁷⁴Samas.

⁷⁵Rakvere Gümnaasiumi aastaraamat 2008/2009. Koost. Sirje Trahv. Riigikaitse laager 3.–5. märts, lk 79.

Igas laagris toimub alati ka midagi head ja põnevat, seega läkski päev õhtusse varustuse hooldamisega, suupilli mängimisega ja jutu ajamisega lõkke ääres. Õhtusel rivistusel loeti inimesed üle ja mindi magama, et ärgata järgmisel päeval 6.00. Viimane päev möödus sellega, et mindi lasketiiru laskma, käidi välikatlast söömas ja metsas orienteerumas. Pärast seda tuli puhastada relvad ja anda ära varustus. Laager lõppes lauluga koju sõites⁷⁶.

Meeleolu lisamiseks jutustas Gert veel tragikoomilisi seiku laagrielust. Näiteks tulekahju lugu. Telgis olev ahi jäeti õppetundide ajaks küdema. Üks noormees oli varupuud ahjule liiga lähedale ladunud, need süttisid põlema, tõusis suur suitsusamma. Õnneks telk jäi alles ja kõik suutsid oma asjad ka ära päästa.

Mõned poisid korraldasid laagris väga lõbusa "luurekamängu". Kui üks telgis olnu läks pimedas välja, siis järsku jooksis keegi metsast tema juurde oks käes ja nägu maalitud ning karjus "piu-piu" ja jooksis tagasi metsa. Hiljem said luurekamängijad teada, et olid loata laagri alalt lahkunud ja seetõttu said kõik vastu päid ja jalgu.

Üht-teist oli meenutada ka orienteerumisvõistlustelt, kus oli tarvis läbida kompassi ja kaardi abil kontrollpunktid. Pärast mitut tundi rassimist võttis ta nõuks helistada konkureerivale sõbrale teisest võistkonnast, et küsida kuidas neil edeneb. Nende vastuseks oli, et nemad on hetkel rannas ja ei tea üldse, mis suunas nad liikuma peavad. Hiljem võltsisid nad nõelaga ka kontrollauke, mille nad oleksid pidanud saama augustajatega kontrollpunktides. See pettus neil läbi ei läinud.⁷⁷

3. GÜMNASISTID RIIGIKAITSEST JA RIIGIKAITSEÕPETUSEST

3.1. RIIGIKAITSE ÕPETUSE KURSUSLASTE ARVAMUSED

Viimasel kolmel aastal on meie koolis riigikaitse kursusel õppinud kokku 36 õpilast. Neile lisaks õpib käesoleval õppeaastal meie kooli gümnaasiumiosas 263 õpilast. Küsitlesin nii ühtesid kui teisi, saamaks teada noorte arvamust riigikaitse õpetusest kitsamalt ja riigikaitsest laiemalt.

36 kursuslasest sain vastused tagasi vaid 28 õpilaselt⁷⁸, kellest 13 (46,4%) olid tüdrukud ja 15 (53,6%) poisid. Ülejäänud 263 gümnaasistist vastas 215⁷⁹ (81,7%). Vastanutest 102

---

⁷⁶Ristla, Gert 2011. Intervjuu 18.03.

⁷⁷Samas.

⁷⁸Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale (vastused on käesoleva töö autori valduses).

(47,4%) olid poisid ja 113 (52,6%) olid tüdrukud. Järgnevad analüüsid baseeruvad vaid sellel valimil ja seetõttu järeldused pole kõikehõlmavad. Ankeedi (LISA14) (LISA15) küsimused olid sõnastatud nii, et saaksin neid võrrelda uuringufirma Saar Poll 2002. aastal 16 kooli 239 noormehe ja 69 tütarlapse seas läbi viidud küsitluse tulemustega.⁸⁰

2002. aastal uuringufirma riigikaitse õpetuse alane küsitlus toimus vastava aine tunnis vaid 16 koolis. Tänapäevaks on seda ainet õpetavate koolide arv kasvanud 40 võrra. Ilmselt on kasu olnud riigikaitseõpetuse arendamiseks loodud tegevusprogrammist aastateks 2008–2013, mis populariseerib riigikaitseõpetust ja võimaldab jõuda sellel pajudesse koolisesse, sh ka minu kodukooli. Loodetavasti pole vahepealsete aastate jooksul toimunud kardinaalseid muutuseid riigikaitseõpilaste hinnangutes ja Rakvere Gümnaasiumi õpilaste vastused on objektiivselt võrreldavad toonastega. Riigikaitse õpetamist pidas üleriigiliselt vajalikuks 78% küsitletutest.⁸¹

Järgnevalt uuris Saar Poll, kas riigikaitseõpetus peaks olema valik- või kohustuslik aine. Või pole seda üldse vaja? Valdav enamik noortest leidis, et valikaine, 26% et kohustuslik ja vaid 2,6% arvas, et nad ei pea riigikaitset õppima. Mida paremini ainet koolis õpetati, seda enam pooldasid noored kohustusliku aine varianti. Eriti oluliseks peavad riigikaitse õppimist muidugi need, kes on mõelnud sõjaväelase karjäärile ja soovivad eelistusi kõige enam. 41,2% juhtudest oli riigikaitse koolis kohustuslik õppeaine.⁸²

2011. a alguses Rakvere Gümnaasiumi riigikaitse kursuse õppurite vastustest (28 õpilast, neist 13 (46,4%) neid ja 15 (53,5%) noormehed selgus, et 22 õpilast ehk 78,6% õppijate arvust pooldavad valikaine vormis õppimist ja 6 õpilast pooldavad kohustuslikus vormis õppimist.⁸³ (LISA 16) Riigikaitseõpetust valikainena õppimist põhjendati nii, et iga õpilane peaks saama ise valida, kas ta soovib seda õppida ja kas talle sobib see kursus. Kohustuslikus vormis õppimist põhjendati sellega, et see on tähtis ja eluks vajalik. Ka Rakvere Gümnaasiumi õpilased, kes plaanivad ennast pärast kooli riigikaitsega siduda, olid selle õpetamisest eriliselt vaimustatud. Võrreldes neid arvamusi riikliku uuringu tulemustega,

---

⁷⁹Ankeetküsitlus gümnasistidele (vastused on käesoleva töö autori valduses).

⁸⁰Tikk, Ülo 2003. Õpilased riigikaitsest. – Õpetajate Leht, nr 13;
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2003/28.03.03/aine/13.shtml>.

⁸¹Tikk, Ülo 2003. Õpilased riigikaitsest. – Õpetajate Leht, nr 13;
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2003/28.03.03/aine/13.shtml>.

⁸²Samas.

⁸³Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale.

Julgen väita, et Rakvere Gümnaasiumi õpilaste seisukohad riigikaitseõpetuse õpetamisest valikaine vormis ühtivad teiste Eesti koolide õpilastega.

Üleriigiliselt küsiti, miks antud aine valiti. Vastused olid sellised: see pakkus huvi (34,2%), taheti kaitseväge kohta teavet saada (20,1%), köitsid relvad (5,1%).⁸⁴

Rakvere Gümnaasiumi tüdrukuid mõjutas kursust valima see, et temaatika huvitas, tuttavad soovitasid, nad soovisid saada teadmisi riigikaitseõpetusest ning kursus on tuleviku plaanidele kasuks (LISA 14).

Minu kooli noormeeste vastuste seas oli kõige domineerivam huvi sõjaliste asjade ja teadmiste vastu, ettevalmistus ajateenistuseks⁸⁵. Samas vastati ka, et valik tehti juhuslikult ja tundus teistest kursustest kõige huvitavam (LISA15). Üldplaanis olid kursuse valiku põhjused samad riikliku uuringu põhjustega.

Saar Polli uuringust selgus, et riigikaitse õppimine annab kõige enam teavet relvadest ja nende käsitlemisest (40,2%) ning teadmisi Eesti sõjaväest (37,7%). Küsitletud noori huvitas riigikaitseõpetuses nii teoreetiline kui ka praktiline osa. 45,1% väitis isegi, et midagi ebaolulist kursuses ei sisalda. Kõige ebameeldivamaks pidasid noored seaduste ja määrustike, aastaste ja reeglite päheõppimist.⁸⁶

Anketeerimisel huvitas mind, milliseid olulisi teadmisi ja oskuseid RG õpilased on omandanud kursuse käigus. Vastustest selgus, et kõige enam teadmisi said õpilased esmaabist, relva käsitlemisest, metsas ellujäämisest ja käitumisest, teoreetilisest osast ning orienteerumisest metsas (LISA 15). Selle põhjal julgen väita, et Rakvere Gümnaasiumi õpilaste arvamused ühtivad riiklikust uurimusest välja tulnud õpilaste arvamustega, sest ka nemad said kõige enam teadmisi relva käsitlemisest ja riigikaitsest üldiselt.

Uuris õpilastelt, kas nad on rahul riigikaitseõpetusega Rakvere Gümnaasiumis ja mis neile meeldib selle juures kõige enam. Uurimusest selgus, et 28 (100%) õpilast on kursusega rahul. Kõige meeldivamaks peeti õpetajat ja tunni lihtsust, sest õppeaine tehti hästi selgeks ja arusaadavaks⁸⁷ (LISA 17). Ka 2002. a küsitlusest selgus, et palju sõltub noorte suhtumine riigikaitse õpetaja isikust. Õpetajatega oldi üldjuhul rahul.⁸⁸

---

⁸⁴Tikk, Ülo. Õpilased riigikaitsest.

⁸⁵Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale.

⁸⁶Tikk, Ülo. Õpilased riigikaitsest.

⁸⁷Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale.

⁸⁸Tikk, Ülo. Õpilased riigikaitsest.

Kuna varasemast uuringust selgus, et rahuolematu oli suur just materiaalse baasiga (õppeklasside ja õppevahendite nappus) ja et väljaspool kooliseinu korraldatakse liiga vähe õppusi,⁸⁹ siis ka mina uurisin, kas RG õpilased on rahul õppeaine õppetingimustega ja millistest ettevõtmistest nad on osa võtnud. Küsitlusest selgus, et 25 õpilast peavad õppimistingimusi headeks ja kolm halvaks⁹⁰ (LISA 18). Rakvere Gümnaasiumi õpilased ei kurtunud õppevahendite nappuse üle, pigem väitsid nad seda, et praktilist tegevust jääb liiga väheseks.

Samas arvati, et laagrid toimuvad läbimõeldult, tunnis kasutatakse teoreetilise materjali õppimiseks raamatut ning õppimistingimused on head (LISA 15). 2003. aastal täiendati riigikaitseõpetuse ainekava, mille järgi teostab oma õppetööd ka Rakvere Gümnaasium, seega on riigikaitseõpetuse ainekavas sees teooriatunnid ja väliõpe, milles osalesid samuti Rakvere Gümnaasiumi õpilased. Meie riigikaitse kursused on käinud välilaagrites, osalenud relvaõpetuses, meditsiinkursusel, lahtiste uste päeval Tartu Kõrgemas Sõjakoolis ja vande andmisel Tapa Väljaõppekeskuses. Näiteks 2009/2010. õppeaastal toimus õppekäik Tapale Kirde Kaitseringkonda, kuhu olid kaasatud ka need õpilased, kes riigikaitset ei õppinud, õpilaste koguarvuks oli 50. Lisaks toimus samal õppeaastal välilaager koos Tapa noorsõduritega Rutjal ja õppekäik Tartu lennunduse muuseumi ning Kõrgemas Sõjakooli.⁹¹

Kuna riigikaitse valikkursuse õpetamine peaks muutma suhtumist Eesti julgeoleku tagamise, siis esitasin ka sellisuunalise küsimuse. Vastustest selgus, et 18 õpilase hoiakut riigikaitse kursus muutis ja 10 õpilase hoiakut mitte⁹² (LISA 19).

Tahtsin teada, kellel on kavas siduda end tulevikus Eesti Vabariigi kaitsestruktuuridega. Küsitlusest selgus, et 12 õpilast soovivad läbida ajateenistuse, üks vastaja oli tütarlaps, neli õpilast soovis saada elukutseliseks sõjaväelaseks ja viis õpilast liituda Kaitseliidu või Naiskodukaitsega, kellest kõik olid tüdrukud. Seitsmel õpilasel aga polnud mitte mingisugust plaani ennast siduda kaitsestruktuuridega⁹³ (LISA 20). Sellest järeldan, et enamik riigikaitse õppijatest lähevad kas aega teenima või seovad ennast kuidagi teisiti kaitseväega. Riiklikust uurimusest selgus, et õpilane, kes on huvitatud riigikaitsest, plaanib ennast sellega tulevikus

---

⁸⁹Tikk, Ülo. Õpilased riigikaitsest.

⁹⁰Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale.

⁹¹Valvik, Juta 2011. (Rakvere Gümnaasiumi õppealajuhataja). Tööalased kirjalikud märkmed.

⁹²Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale.

⁹³ Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale.

siduda, seega väidan, et Rakvere gümnaasiumi õpilased sarnanevad teiste koolide õpilastega ja tähtsustavad samuti riigikaitseõpetust praegu ja ka tulevikus.

3.2. GÜMNASISTIDE RIIGIKAITSEALASTEST ÜLDISTEST HOIAKUTEST

Eelnevad küsimused keskendusid neile õpilastele, kes olid riigikaitse kursuse õppijad. Soovisin luua laiemat pilti Rakvere gümnaasistide hoiakutest. Minu teisele ankeedile vastanud Rakvere Gümnaasiumi 215-st õpilasest 196⁹⁴ (91,2%) arvasid, et riigikaitseõpetus on õigustatud ja vajalik valikkursusena õppeplaanis. Nad põhjendasid oma vastust sellega, et inimesed, kellel on soov riigikaitset õppida, peaks olema see võimalik ja see õppeaine valmistab ette õpilasi, kes soovivad jätkata kaitseväes (LISA 21). Riikliku kitsama sihtgrupi uuringuga võrreldes peavad ligikaudu 13% Rakvere Gümnaasiumi õpilastest riigikaitseõpetust vajalikumaks, mis ühtlasi näitab, et Rakvere Gümnaasiumi õpilased tähtsustavad riigikaitseõpetust. Samas selgus meie õpilaste vastustest, et 90 inimest see temaatika ei huvita (58 olid tüdrukud ja 32 olid poisid), sellest järeldan, et riigikaitseõpetus huvitab poisse kõige enam. 27 õpilast valis omale teise, vajalikuma kursuse. 60 õpilast vastas, et kursus ei sobinud ajaliselt ja 14 õpilast vastas, et tal oli muu põhjus. Põhjusteks oli näiteks liialt suur tundide arv ja muud hobid⁹⁵ (LISA 22).

Järgnevalt uurisin, milline on õpilaste silmis Eesti Vabariigi kaitseväge ja ajateenistuse prestiiž. 2002. a usaldas Eesti kaitseväge 79% Saar Polli poolt küsitletutest.⁹⁶ Meie koolist hindasid 2011. a kaitseväge prestiiži väga kõrgelt 10 õpilast, kõrgelt 48 õpilast, heaks pidasid 86 õpilast, rahuldavalt 51 õpilast, jätab soovida 15 õpilast ja nõrgaks 5 õpilast. Kõige rohkem ehk 40% õpilastest arvas, et Eesti Vabariigi kaitseväge prestiiž on hea (LISA 23). Ajateenistuse prestiiži hindasid väga kõrgelt 6 õpilast, kõrgelt 43 õpilast, heaks pidasid 100 õpilast, rahuldavaks 50 õpilast, "jätab soovida" üheksa õpilast ja nõrgaks seitse õpilast. Kõige enam ehk 46,5% õpilastest arvas, et Eesti Vabariigi ajateenistuse prestiiž on hea⁹⁷ (LISA 24). Seega, ajateenistust ja kaitseväge ei pidanud Rakvere Gümnaasiumi mittemilitaarsete huvidega

---

⁹⁴Ankeetküsitlus gümnaasistidele (vastused on käesoleva töö autori valduses).

⁹⁵Samas.

⁹⁶*Tikk, Ülo* 2003. Õpilased riigikaitsest. – Õpetajate Leht, nr 13;

[\(http://www.opleht.ee/Arhiiv/2003/28.03.03/aine/13.shtml\)](http://www.opleht.ee/Arhiiv/2003/28.03.03/aine/13.shtml).(12.03.2011).

⁹⁷Ankeetküsitlus gümnaasistidele.

õpilased niivõrd prestiižseks kui 2002. a uuringutel küsitletud õpilased. Selline erinevus on ka mõistetav, sest tegu on eri sihtrühmadega.

Tahtsin teada, kas Rakvere Gümnaasiumi X–XII klasside õpilaste enamik pooldab ajateenistuse jätkumist senisel kujul, ajateenistuse lühendamist või soovivad saajaprotsendiliselt palgaarmeele üleminekut. Vastustest selgus, et 169 (78,6%) õpilast pooldavad ajateenistuse senist jätkamist, 30 (13,95%) õpilast soovivad ajateenistuse lühendamist ja 16 (7,4%) õpilast soovivad 100%-lt palgaarmeele üleminekut (LISA 25). Huvitav oli selle juures see, et 99 tüdrukut ja ainult 70 poissi soovis senist ajateenistuse jätkamist, kuid ajateenistuse vähendamist soovis 20 poissi ja 10 tüdrukut⁹⁸, millest järeldan, et poisid soovivad rohkem ajateenistuse vähendamist (LISA 25).

2002. aastal, kui 16 kooli riigikaitse õppurit küsitleti, toetas 94% NATO-sse astumist.⁹⁹ Nüüd, aastaid hiljem on Eesti NATO täisõiguslik liige ja seotud sõjaliste missioonidega, sh Afganistanis. Minu koolikaaslaste vastustest selgus, et 159 õpilast pidas NATO-t ja selle missioonides osalemist heaks, 14 õpilast halvaks ja 42 õpilast olid seisukohata ehk ei osanud vastata (LISA 26). Oma seisukohta põhjendasid nad sellega, et NATO-sse kuulumine on Eestile kasulik, tagab julgeoleku ja kindlustunde Eesti riigile. Afganistanis osalemist pidasid vajalikuks 117 õpilast, mittevajalikuks 81 õpilast, osaliselt vajalikuks 18 õpilast, millest kõik vastanud olid tüdrukud, seisukohata olid seitse õpilast¹⁰⁰ (LISA 27). Oma seisukohta põhjendati sellega, et see on ebavajalik, sest me ei saa kunagi kindlad olla, millise kasu see meile endale tagab, ning seal saab surma Eesti sõdureid. Osalise osaluse all peeti silmas seda, et varustada ainult abipakkide või muu sellisega.

KOKKUVÕTE

Eesti omariikluse taastamisega algas töö riigi julgeoleku garantiide loomisel, sh ka riigikaitse strateegia ja taktika väljatöötamisel. Kahekümne aastaga on loodud tõhus süsteem, mille üheks osaks on ka üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes juurutatav riigikaitseõpetus.

Riigikaitseõpetus oli Eesti koolides juba sõjaeelsel perioodil. Toona oli sihiks anda lõpetajatele ettevalmistus, mis vastab noorsõduri kahekuulisele õppekavale. Esimesed sõjalise kasvatus ja õpetuse tunnid toimusid 1927. a oktoobris.

---

⁹⁸Ankeetküsitlus gümnaasistidele.

⁹⁹Tikk, Ülo. Õpilased riigikaitsest.

¹⁰⁰Ankeetküsitlus gümnaasistidele.

Nõukogude okupatsiooni aastatel valmistati nii sõjaliselt kui tsiviilkaitseks ette nii poisse kui ka tüdrukuid.

Pärast Eesti riikliku iseseisvuse taastamist jõuti alles 1997. aastal Eesti riigi kaitsepoliitikas taas nii kaugemale, et kaitseministeeriumist pakuti koolidele välja riigikaitseõpetuse valikkursus.

Riigikaitse õpetus vajab abivahendiks ka õpikut. Analüüsides 1933. a riigikaitse käsiraamatut ja 2006. a õpikut, tuleb tõdeda, et nende sisus peegeldub aeg, milles nad koostati. Esimene neist on detailsem, patriotlikum ja eetilistele probleemidele rohkem tähelepanu pöörav. 2006. aasta õpikus on vähendatud oluliselt Vabadussõjale pühendatud mahtu, aja märgina on sisse toodud NATO, massihävitusrelvade ja keskkonnakaitse teema.

Tänaseks õpib riigikaitseõpetust ligi 3000 noort. Koolide huvi riigikaitseõpetuse vastu kasvab üha enam ja sellele aitab kaasa kaitseministeeriumi igakülgne toetus.

Võrreldes Rakvere Gümnaasiumi gümnaasistide riigikaitsealaseid hoiakuid üle-eestilise analoogse uuringu omadega, selgus, et hoiakud on sarnased. Näiteks usaldas 2002. aastal Saar Polli küsitlusele vastanutest kaitseväge 79%, 2011. aastal minu kooli 215 gümnaasisti arvates on see protsent isegi ligi 91. Seega täheldame isegi kaitseväge autoriteedi kasvu.

Küsitlesin 28 riigikaitse õppeainet õppinut. Vastustest selgus, et õpilased on õppeainega väga rahul, sest õppeaine annab õpilastele palju uusi teadmisi ja praktilisi oskuseid ja arvatavalt on neile sellest kasu ka tulevases elus. Selgus, et nii meie kooli riigikaitse kursuslasi kui ka 2002. a küsitletuid paelub valikaines eelkõige õpetuse praktiline pool ja eriti välilaagrite romantika.

Intervjueeritavad, kooli direktor Aivar Part ja abiturient Gert Ristla, rõhutasid selle õppeaine rolli isamaalises kasvatuses.

Uurimistööks otsitud materjal avardas minu maailmapilti, sest ma polnud riigikaitse teemaga kunagi varem kokku puutunud. Sain juurde palju uusi teadmisi nii Eesti riigikaitse kui ka Rakvere Gümnaasiumi ajaloost ja tänapäevast. Loodan, et minu küllalt suure valimiga küsitlus annab mõtteainet riigikaitseõpetuse kursuse tõhustamiseks.

Lõpetuseks leian sarnaselt küsitletutega, et riigikaitseõpetuse rakendamisega üldhariduskoolides tehakse ära tänuväärne töö meie riigis noorte kaitsetahte kasvatamisel. See on üheks garantiiks, et taasiseseisvunud riigi eluiga kujuneks pikaks.

TÄNUAVALDUSED

Sooviksin tänada intervjueerituid: Rakvere Gümnaasiumi direktor Aivar Parti, õpetaja Kiira Tormilindu, abiturient Gert Ristlat, tänud juhendaja Anu-Merike Eenmäele ja eksperthinnangute eest Kaitseväe maaväestaabist kapten Arbo Probalile.

KIRJANDUS

I KIRJALIKUD JA SUULISED ALLIKAD

Ankeetküsitlus gümnaasistidele. Vastused (215 tk) on käesoleva töö autori valduses. 2011.

Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale. Vastused (28 tk) on käesoleva töö autori valduses. 2011.

Kohver, Siiri 2007. LXVIII lend – inglise keele kallakuga klass. Rakvere. Õpilasuurimus. Säilitatakse Rakvere Gümnaasiumis.

Kuusik, Jüri 1197. Riigikaitse kasvatuse keskastme koolides. Eesti Riigikaitse Akadeemia Sõjakool. Lõputöö. Säilitatakse Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused raamatukogus. Tallinn.

Part, Aivar 2011. (Rakvere Gümnaasiumi direktor alates 1993. aastast), suuline intervjuu 18.03.

Rakvere I Keskkooli kroonika nr 1. 1912–1961. Koost. P. Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 50-B.

Rakvere I Keskkooli kroonika nr 2. 1961–1969. Koost. P. Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 52-B.

Rakvere I Keskkooli kroonika nr 4. 1973–1981. Koost. P. Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 109.

Rakvere I Keskkooli kroonika nr 5. 1980–1988. Koost. P. Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 159.

Rakvere I Keskkooli kroonika nr 6. 1988–1996. Koost. P. Rootalu. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv. S. nr 182.

Rakvere I Keskkooli üldtööplaani 1985/1986. õa. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv.

Rakvere I Keskkooli üldtööplaani 1986/1987. õa. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv.

Ristla, Gert 2007. Ajateenija 11 kuud Eesti kaitseväes. Õpilasuurimus. Rakvere. (Töö autori valduses)

Ristla, Gert 2011. (s 1992, Rakvere Gümnaasiumi abiturient), suuline intervjuu 18.03.

Säkk, Janek 2003. Riigikaitseõpetuse areng Eestis. Lõputöö. Säilitatakse Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused raamatukogus).

Tormilind, Kiira 2011. (s 1950, Rakvere Gümnaasiumi vene keele õpetaja, endine pioneerijuht), suuline intervjuu 24.03.

Valvik, Juta 2011. (Rakvere Gümnaasiumi õppealajuhataja). Tööalased kirjalikud märkmed.

II KASUTATUD KIRJANDUS

Eesti NATO ühing 2003. Noored ja kaitsetahe. Tallinn: DIA Design.

Haber, M., J. Lukas, A. Traksmaa 1933. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele. Tallinn: KV.ST.VI OSAK väljaanne.

Helme, Rein 2006. Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele.
Kaitseministeerium.

Kodaniku käsiraamat 2007. Tallinn: Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus.

Rakvere Gümnaasiumi aastaraamat 2008/2009 2009. Koost. Sirje Trahv. Riigikaitse laager
3.–5. märts. Rakvere (Väiketrükk).

Rakvere Gümnaasiumi ja Keskkool 1912–1937 1937. Rakvere Ühisgümnaasium ja Keskkool
1931–1937. Koost. Harald-Henno Jänes [i.k].

Rakvere Gümnaasium 1912–1997 1997. Toim. M. Muik, H.Kirsi, O.Kirss. Rakvere: Rakvere
Gümnaasium.

Riigikaitse. Õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele. 2006. Tallinn: Kaitseministeerium

III INTERNETIMATERJALID

Eesti Kaitseväge värbamiskeskus. Õppimisvõimalused;
[\(http://vk.kra.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=69&limitstart=3\)](http://vk.kra.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=69&limitstart=3).(04.02.2011).

Riigi Teataja. Eesti Vabariigi põhiseadus; <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>.

Riigi Teataja. Rahuaja riigikaitse seadus;
<https://www.riigiteataja.ee/akt/764844.1>.(04.02.2011)

Ratt, Kadri 2011. Jakob Westholmi gümnaasium valis uueks õppesuunaks riigikaitse. –
Tallinna Postimees 08. veebr.; <http://www.tallinnapostimees.ee/?id=384998>.(12.03.2011).

Kaitseministeeriumi koduleht. Riigikaitseõpetus;
<http://www.mod.gov.ee/et/riigikaitseopetus>.(04.02.2011).

Kaitseministeeriumi koduleht. Riigikaitseõpetuse ainekava;
http://www.mod.gov.ee/files/kmin/img/files/Riigikaitseopetuse_kinnitatud_ainekava.pdf.(04.02.2011).

Kaitseministeeriumi koduleht. Riigikaitseõpetust õpetavad koolid ja õpetajad gümnaasiumis;
http://www.mod.gov.ee/files/kmin/img/files/Gumnaasiumid_04_01_2011_kodulehele.pdf.(04.02.2011).

Riigikaitsealane teave ja diskussioon; <http://www.sodur.com/riigikaitsest-ueldiselt.html>.

Sõjaaja riigikaitse seadus. Riigi Teataja; <https://www.riigiteataja.ee/akt/255833>.(04.02.2011).

Tikk, Ülo 2003. Õpilased riigikaitsest. – Õpetajate Leht, nr 13;
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2003/28.03.03/aine/13.shtml>.

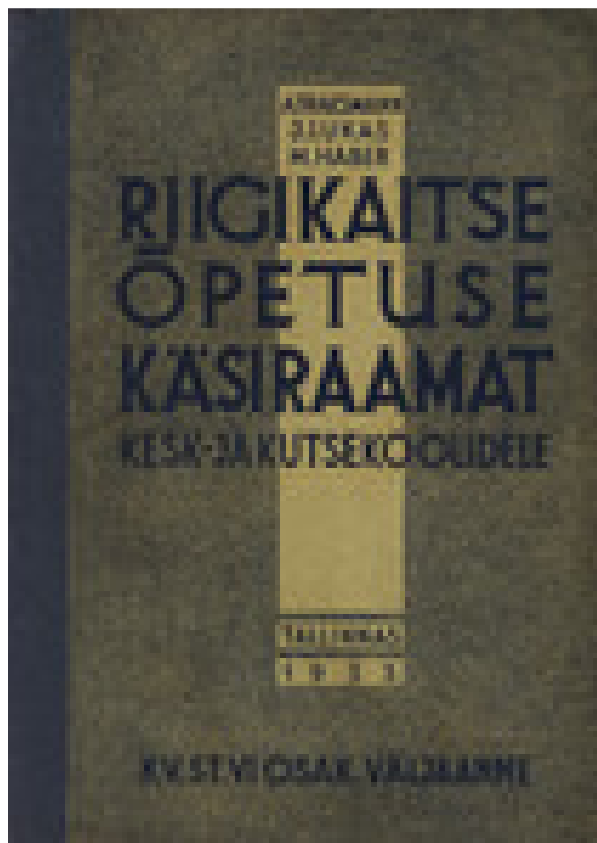
LISA 1

Riigikaitseõpetuse riiklik rinnamärk

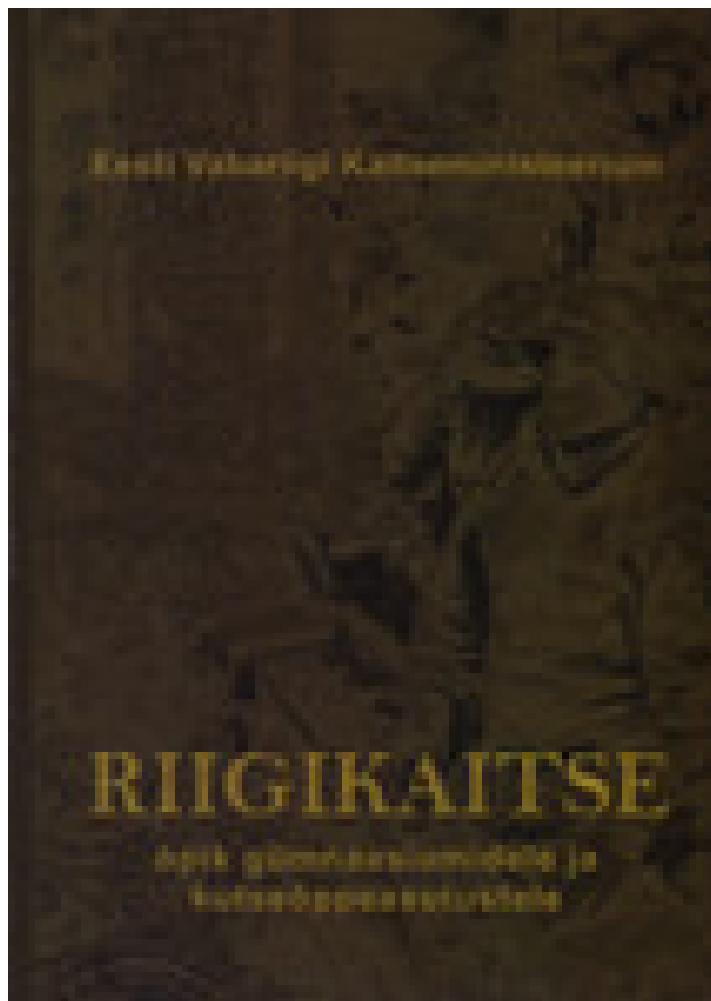
LISA 2

Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele, 1933. a.

LISA 3

Riigikaitse õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele, 2006. a.

LISA 4

Keskmine kursus kevadistel riigikaitsealase kasvatuse ja õpetuse eripäevadel

Rakvere

Gümnaasium ja Keskkool 1912–1937, Rakvere Ühisgümnaasium ja Keskkool 1931–
1937. Koost. Harald-Henno Jänes. [i.k], 1937.

LISA 5

Mälestustahvli avamine Rakvere Gümnaasiumis soomepoistele

2010. a

Fotograaf: Aavo Leemets

LISA 6

Poisid laskeringis 1960. a

Rakvere Gümnaasium 1912–1997. Toim. M. Muik, H. Kirsi, O. Kirss. Rakvere: Rakvere Gümnaasium, 1997.

LISA 7

Laskevõistlused Kiviõlis. Õp U. Tihti. 1965. a.

Rakvere Gümnaasium 1912–1997. Toim. M. Muik, H. Kirsi, O. Kirss. Rakvere: Rakvere Gümnaasium, 1997.

LISA 8

Sõjalis-patriootilise kasvatustöö plaan 1986/87. õa

Teema	Aeg	vastutaja.
SÕJALIS PATRIOOTILISE KASVATUST "OÜ" P LAAN. 1986/87		
I. INTERNATSIONALISMI JA PATRIOTISMI KASVATAMINE.		
1. Rahu tund	1. sept.	direktor
2. Miting Rakvere vabastamise aastapäeva puhul.	21. sept. 6-11 kl.	I. Dudarenko sõjal. patr.
3. Rahumiting malevas koos uute pioneeride vastuvõtmisega.	12 sept.	van.pion.juh
4. Opilaste töö eest saadud raha kandmine rahufondi.	12-19 sept.	kl.väl.t.org
5. Komsomoli kuulsuse nädal -kohtumine kooli endiste koms.aktivistidega.	24-29 okt.	"_"
6. Oktoobriaktused.	4 nov.	1-4kl. Sp. gild 5-8 kl. Nõmmik 9-11 kl. Nõmmik
7. Klassidevaheline poliitviktorin "Turnir"	nov.-apr.	kl.väl.töö o
8. Poliitkoolid	7-11 kl.	1 x koos kl.juh
9. Poliitpäevad iga kuu teisil kolmap. (eriplaan)	1-11kl.	kl.väl.t.o
10. Komsomoli a.o. koosolek. (üldkoosolek)	27 okt.	"_"
11. Üldkogunemine. -Gaidari kangelasteod.	10nov.	6-7 kl. Rmtk.
12. Leningradi nukuteatri esitendus.		
13. Materjalide kogumine kodurajooni sõja-veteranide kohta.	pidev	kl. juhataj.
14. Pidulik malevakoondus "15 võrdset."	3 det.	van.pion.juh.
15. Riigikaitsekuu üritused (eriplaan)	veebr.	Sp. Aruste
16. Mõhismustunnid (kohtumine sõjaveteranidega)	1-11 kl.	I. Dudarenko
17. Komsomoliteeride mälestuspäev	8-11 kl.	apr. O. Kardi
18. L. Sõikina mälestuspäev	21.nov	vpj.
19. 1 mai ja võidupäeva aktused.	1 mai	kl.väl.t.o
20. Patriootilise kirjanduse näit	pidev	M. Kardi
21. Pioneerid-komsomolid koguvad materjali emade, isade, vanaemade, vanaisade kohta kogu on lõpetanud Rakvere I Keskkooli	pidev	direktor.
22. Sõpruslepingu etapiline kokkuvõte Rakvere 2 keskkooliga	okt.	kl.väl.töö o
23. Langenute mälestustahvel, elavate kooli vilistlaste eluloo uurimine	pidev	yllistl.nõuk.
24. Opilaskonverentsid	aprill	O. A. juhataj.
25. Lenini töö ekvonaatide täiendamine.	pidev	Sp. gild
26. Oma loomingupäev. "Rahust ja kodumaast"	marts	Sp. Kardi
27. Joonistusvõistlus "Olgu jääv meile paik"	marts.	Sp. Heile
II. SÕJALIS-SPORTLIKUD ÜRITUSED.		
1. Sõjalis-sportlik mäng "Kotkapeeg"	eriplaan	kl.väl.t.o
"_"		I. Dudarenko
"Fousvõik"	1-11 kl.	Sp. Karus.
2. Ülekooolilised meeste spordivõistlused		Ütt, Kabin
3. Talieelümpia	6-11	Karus, Ütt

Rakvere 1. Keskkooli üldtööplaani 1986/1987. õa. Rakvere Gümnaasiumi arhiiv.

LISA 9

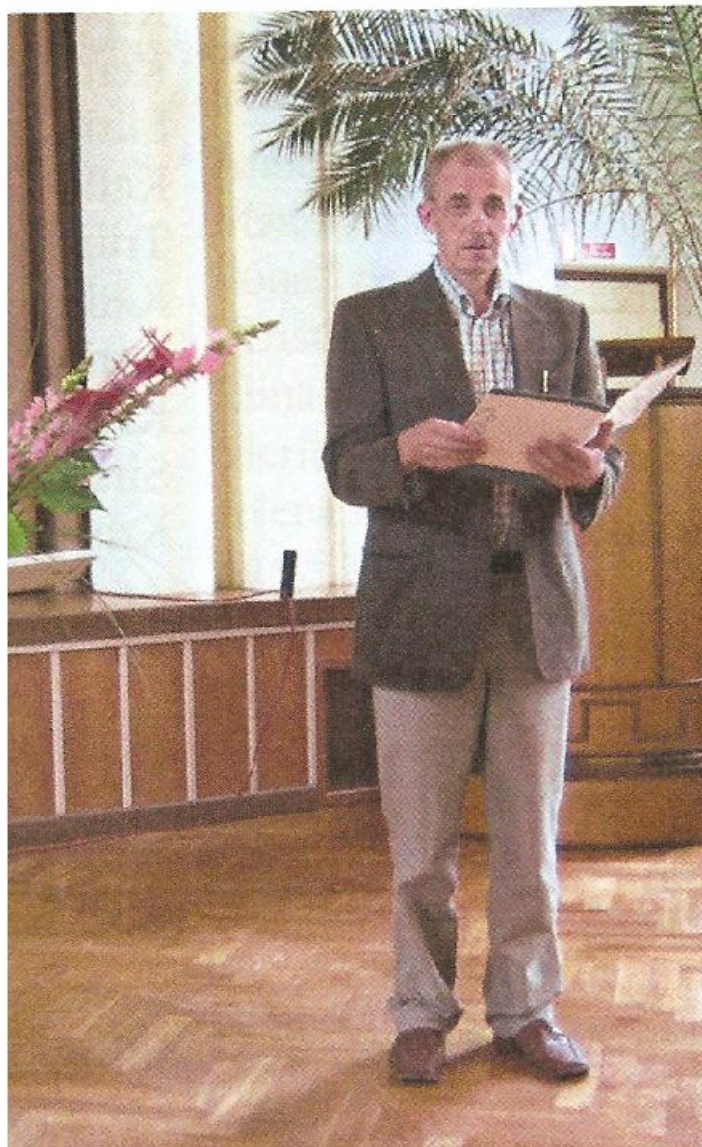
Sõjalis-sportliku mängu „Põuavälg“ Rakvere I Keskkooli rühma lipp.

Rakvere Gümnaasiumi arhiiv

LISA 10

Direktor Aivar Part

Rakvere Gümnaasiumi aastaraamat 2008/2009. Koost. Sirje Trahv. – Riigikaitse laager 3.–5. märts. Rakvere.

LISA 11

Abiturient Gert Ristla

Gert Ristla isiklik allikas. 2009. a.

LISA 12

Riigikaitse laager 3.–5. märts

Päev/ Kuupäev	Aeg	Tegevus	Koht	Läbiviija
T	08.00-09.00	Motoriseeritud rännak laagrialale		v-vbl Rajaste
03.03	09.00-10.00	Varustuse väljavõtmine, ohutustehniline instruktaaz, laagri tutvustus	Laager	n-ltn Dieves
	10.00-12.00	Telgikoha ja ümbruse ettevalmistamine, telgi püstitamine, lõkkekoha ja käimla rajamine	Laager	v-vbl Rajaste
	12.15-14.00	Toidu valmistamine ja einestamine välitingimustes (kuivtoidupakk)	Laager	v-vbl Rajaste
	14.15-16.00	Lõkke süütamine käepäraste vahenditega	Laager	vbl Vaba
	16.15-18.00	Välihügieen	Laager	vbl Vaba
	18.30-19.00	Õhtusöök (kuivtoidupakk)	Laager	vbl Vaba
	19.00-20.15	Valmistumine ja instruktaaz tegevuseks öösel, varustuse hooldus ja kontroll	Laager	vbl Vaba
	20.30	Õhtune rivistus, isikkoosseisu kohaloleku kontroll	Laager	n-ltn Dieves
	22.00	Öörahu, telkide valve	Laager	vbl Vaba
K	06.00	Äratus!	Laager	n-ltn Dieves
04.03	06.10-06.30	Hommikuvõimlemine	Laager	n-ltn Dieves
	06.30-08.00	Hommikusöök (kuivtoidupakk), isiklik hügieen	Laager	vbl Vaba
	08.00-08.15	Hommikune rivistus, algava päeva tutvustus	Laager	n-ltn Dieves
	08.30-10.00	Isiklik moondamine	Maastik	v-vbl Rajaste
	10.15-12.00	Kauguste mõõtmine	Maastik	n-ltn Dieves
	12.15-13.00	Söödavad taimed	Maastik	vbl Vaba
	13.15-14.00	Lõunasöök (välikatlast)	Laager/Maastik	vbl Vaba
	14.15-18.00	Varjualuste püstitamine käepäraste vahenditega, ala valik ja ettevalmistamine	Laager/Maastik	v-vbl Rajaste
	18.30-19.00	Õhtusöök (välikatlast)	Laager/Maastik	vbl Vaba
	19.00-20.15	Valmistumine ööks, varustuse hooldus ja kontroll	Laager	vbl Vaba
	20.30	Õhtune rivistus, isikkoosseisu kohaloleku kontroll	Laager	n-ltn Dieves
	22.00	Öörahu, ööbimine telkides/varjualustes, laagrialal valve	Laager	vbl Vaba
N	06.00	Äratus!	Laager	n-ltn Dieves
05.03	06.10-06.30	Hommikuvõimlemine	Laager	n-ltn Dieves
	06.30-08.00	Hommikusöök, isiklik hügieen	Laager	vbl Vaba
	08.00-08.15	Hommikune rivistus, algava päeva tutvustus	Laager	n-ltn Dieves
	08.30-13.00	Ohutustehniline instruktaaz ja laskeharjutus automaatrelvast AK-4	Lasketiir	n-ltn Dieves
	13.15-14.00	Lõunasöök (välikatlast)	Laager/Maastik	vbl Vaba
	14.15-17.00	Päevane orienteerumine	Maastik	n-ltn Mõttus
	17.00-18.00	Relvade hooldus, varustuse tagastamine	Laager	vbl Vaba
	18.00-18.30	Õhtusöök (välikatlast)	Laager	vbl Vaba
	19.00-21.00	Motoriseeritud rännak tagasi		v-vbl Rajaste

Rakvere Gümnaasiumi aastaraamat 2008/2009. Koost. Sirje Trahv. – Riigikaitse laager 3.–5. märts. Rakvere.

LISA 13

Riigikaitse laagri rännakrivi

Rakvere Gümnaasiumi aastaraamat 2008/2009. Koost. Sirje Trahv. – Riigikaitse laager 3.–5. märts. Rakvere, 2009 (väiketrükis), lk 81

LISA 14

Ankeetküsitlus gümnaasistidele

1. Milline on Teie arvates Eesti Vabariigi kaitseväge prestiiž Eesti elanikkonna silmis?
Valige Teile sobiv variant.

Väga kõrge ( ) Kõrge ( ) Hea ( ) Rahuldav ( ) Jätab soovida ( ) Nõrk ( )

2. Milline on Teie arvates Eesti Vabariigi kaitseväge ajateenistuse prestiiž Eesti elanikkonna silmis? Valige Teile sobiv variant.

Väga kõrge ( ) Kõrge ( ) Hea ( ) Rahuldav ( ) Jätab soovida ( ) Nõrk ( )

3. Kas pooldate (jah) või ei poolda (ei)?

( ) ajateenistuse jätkumist senisel kujul ( ) ajateenistuse lühendamist ( ) 100% palgaarmeele üleminekut ehk ajateenistuse kaotamist

4. Iseloomustage paari lausega oma suhtumist Eesti kuulumisse NATO-sse ja osavõttu NATO missioonidest.

5. Kas Eesti peaks jätkuvalt osalema Afganistanis? Millisel moel?

6. Kas Teie arvates on õigustatud Rakvere Gümnaasiumisse riigikaitse valikkursuse sissetoomine (jah/ei). Põhjendage oma seisukohta.

7. Miks Teie seda kursust ei valinud?

( ) ei huvita selline temaatika ( ) valisin teise mulle vajalikuma kursuse ( ) ajaliselt ei sobinud ( ) muu põhjus – avage lühidalt.

LISA 15

Ankeetküsitlus riigikaitseõpetuse õppijale

Klass ; sugu ; õpin riigikaitset praegu ; riigikaitse kursus on juba läbitud

I Riigikaitse õppeainest

1. Miks valisite riigikaitse valikkursuse?

2. Kas Riigikaitse õpetus peaks jätkuvalt olema valikaine ( ) või peaks ta olema kõigile kohustuslik õppeaine ( ). Põhjendage oma valikut.

3. Kuidas te olete rahul riigikaitse õpetusega meie koolis? Põhjendage oma hinnangut.

4. Hinnake selle õppeaine õppimistingimusi (õppevahendid, õpikud, praktikakohad jne)

5. Millistest riigikaitsealastest ettevõtmistest Te olete osa võtnud, mis meeldis, mis mitte?

6. Milliseid olulisi teadmisi ja oskuseid Te omandate/omandasite kursuse käigus?

7. Kas ja kuidas kursuses omandatu muutis Teie hoiakuid riigikaitse küsimuses?

8. Kas Teil on kavas end Eesti Vabariigi kaitsestruktuuridega?

( ) läbida ajateenistus ( ) saada elukutseliseks sõjaväelaseks ( ) liituda Kaitseliidu või Naiskodukaitsega

II Suhtumine Eesti riigikaitseesse laiemalt

1. Milline on Teie arvates Eesti Vabariigi kaitseväge prestiiž Eesti elanikkonna silmis? Valige Teile sobiv variant.

Väga kõrge ( ) Kõrge ( ) Hea ( ) Rahuldav ( ) Jätab soovida ( ) Nõrk ( )

2. Milline on Teie arvates Eesti Vabariigi kaitseväge ajateenistuse prestiiž Eesti elanikkonna silmis? Valige Teile sobiv variant.

Väga kõrge ( ) Kõrge ( ) Hea ( ) Rahuldav ( ) Jätab soovida ( ) Nõrk ( )

3. Kas pooldate (jah) või ei poolda (ei)

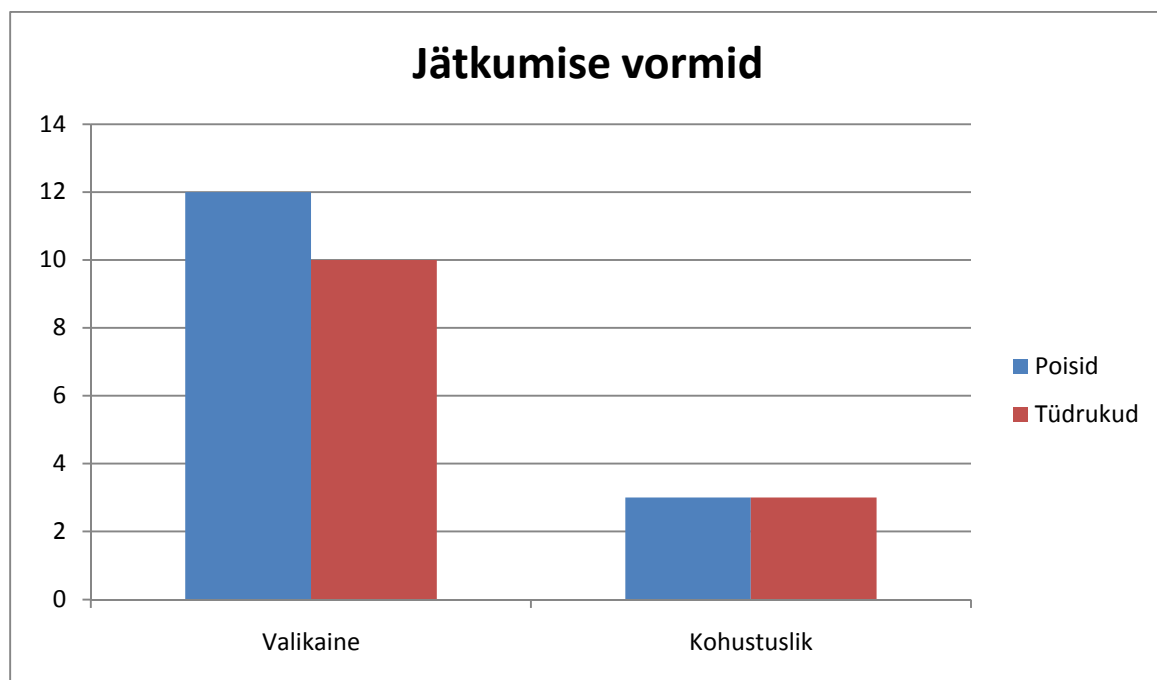
( ) ajateenistuse jätkumist senisel kujul ( ) ajateenistuse lühendamist ( ) 100% palgaarmeele üleminekut ehk ajateenistuse kaotamist

4. Iseloomustage paari lausega oma suhtumist Eesti kuulumisse NATO-sse ja osavõttu NATO missioonidest.

5. Kas Eesti peaks jätkuvalt osalema Afganistanis? Millisel moel?

LISA 16

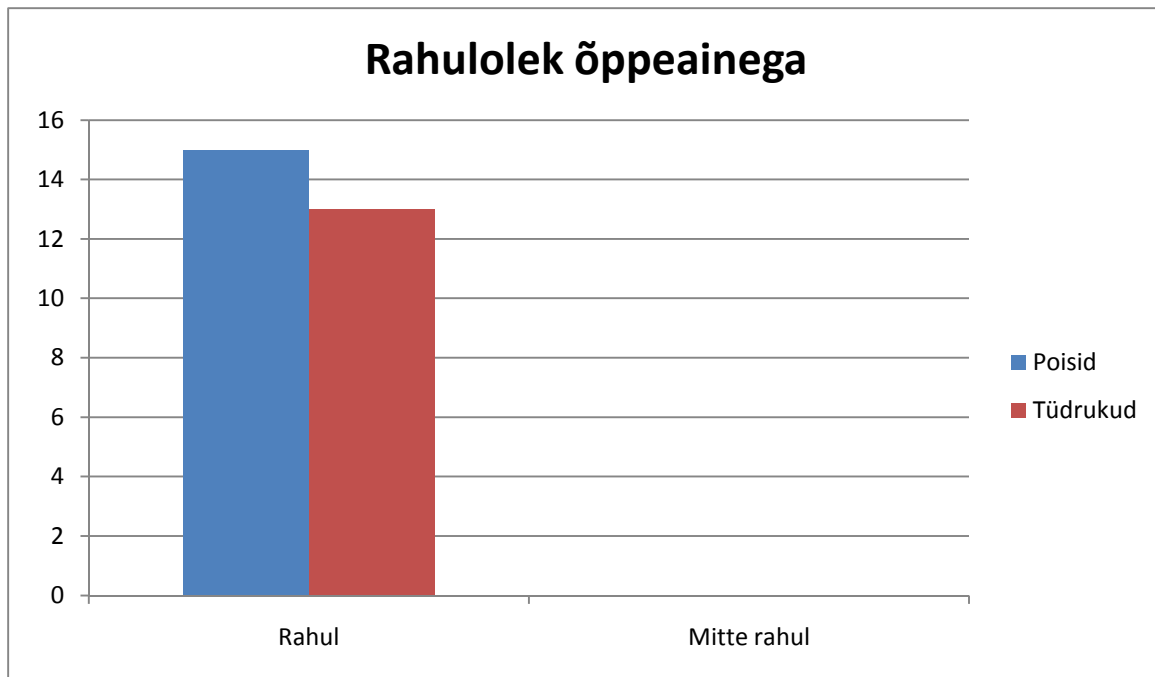
Riigikaitseõpetuse jätkumise vormid

LISA 17

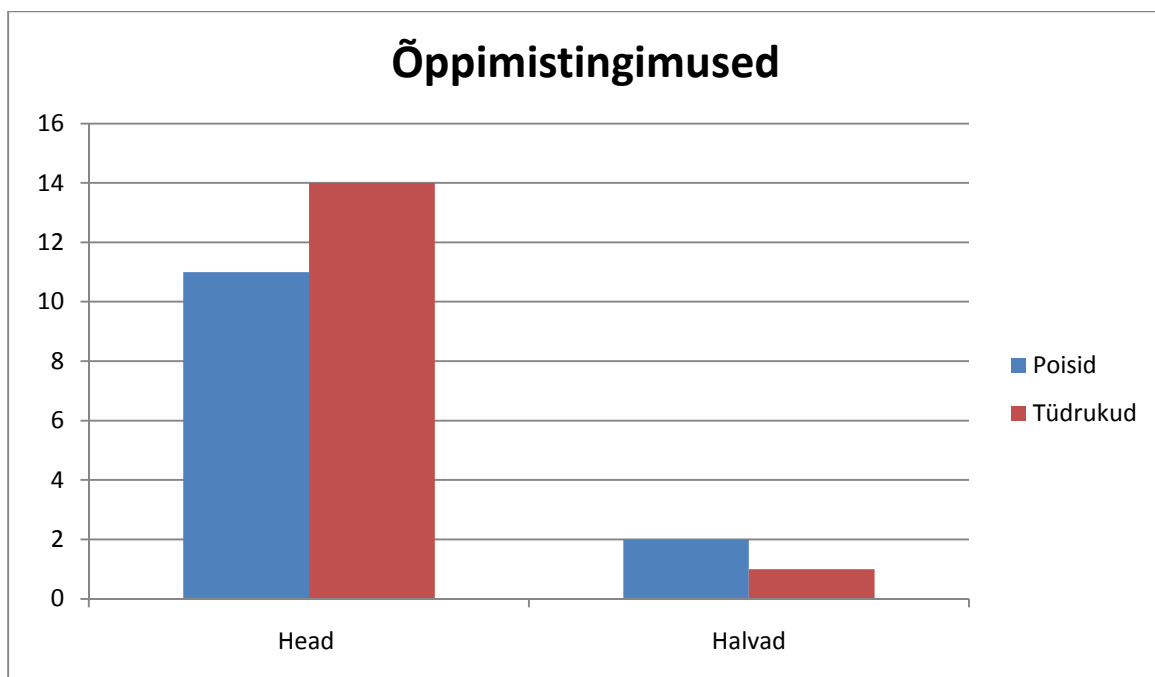
Rahulolek riigikaitseõpetusega Rakvere Gümnaasiumis

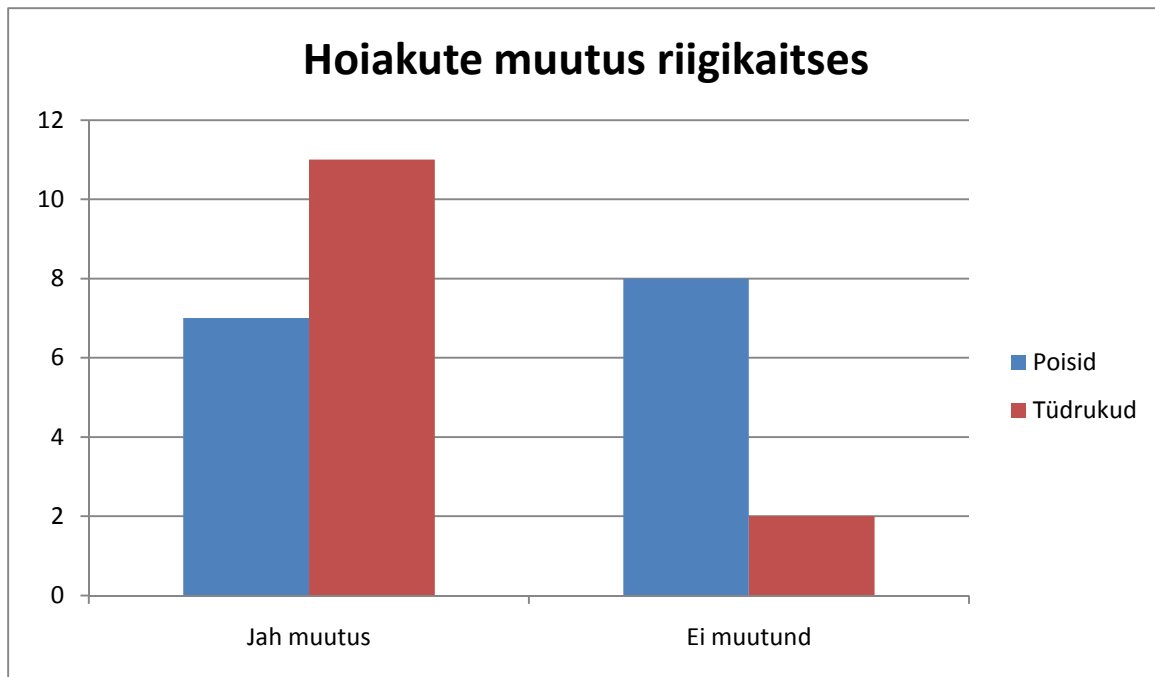
LISA 18

Õppeaine õppimistingimused

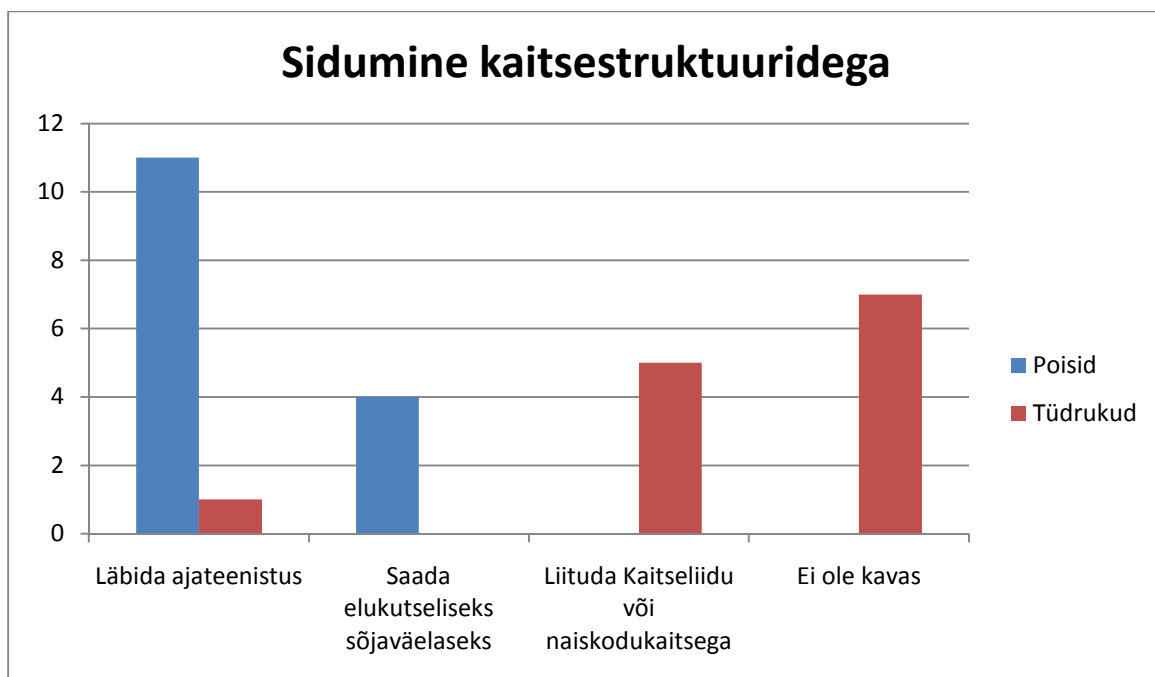
LISA 19

Hoiakute muutus riigikaitselistes küsimustes

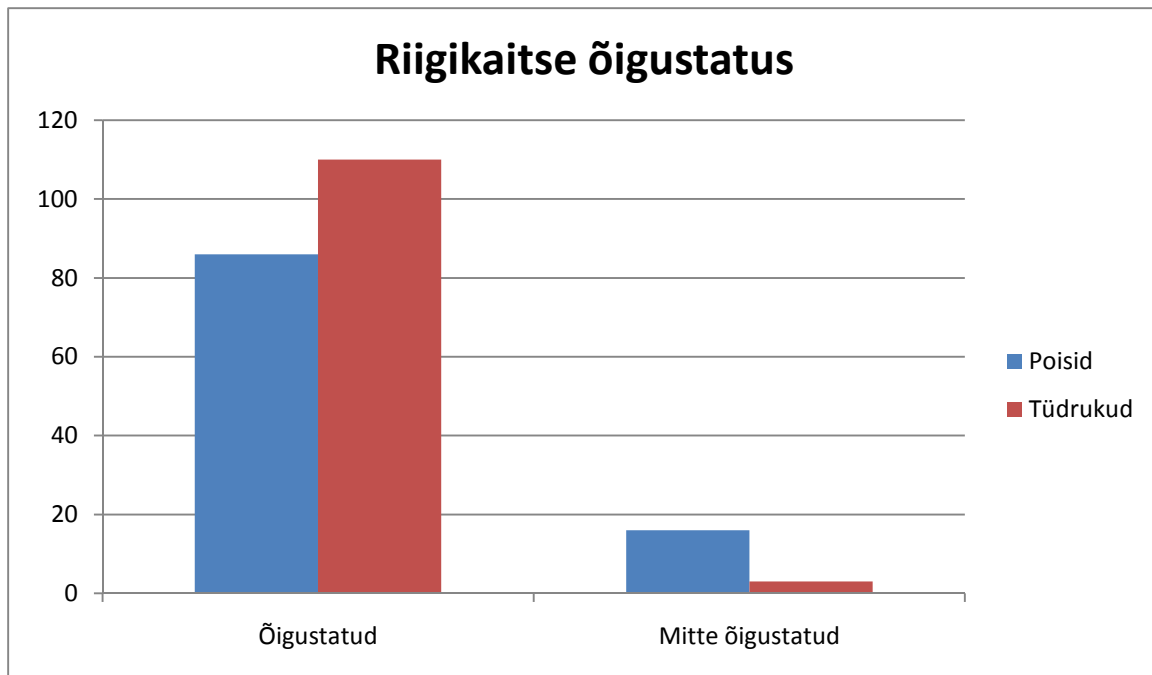
LISA 20

Sidumine hiljem kaitsestruktuuridega

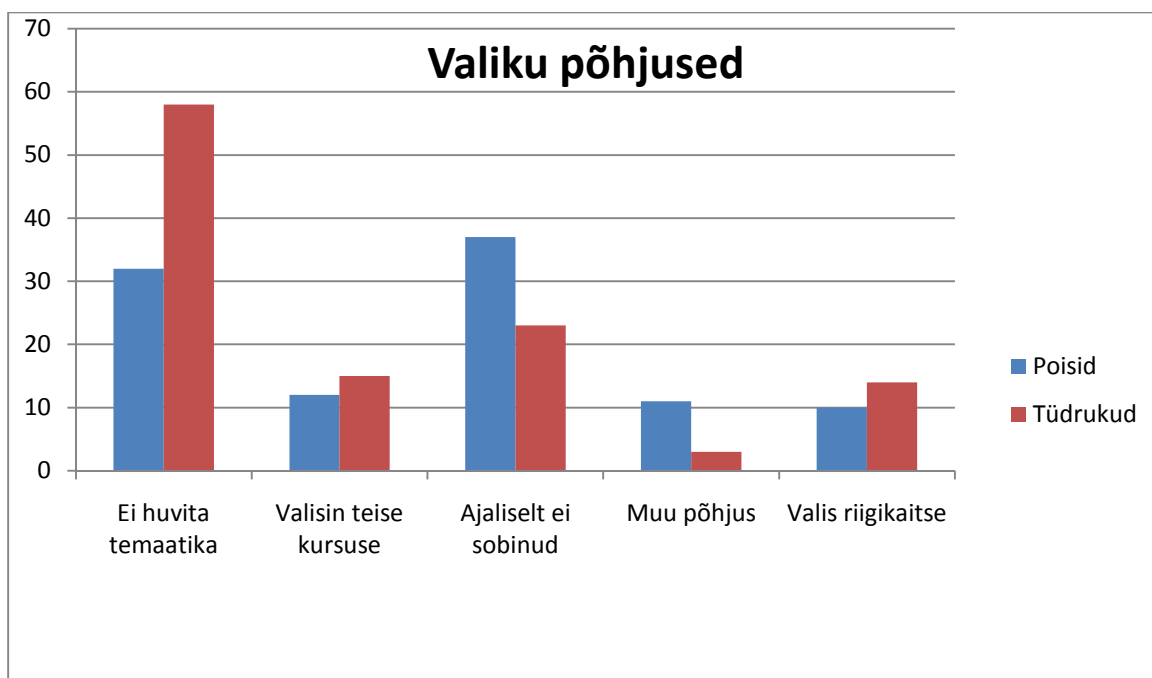
LISA 21

Riigikaitse kursuse õigustatus Rakvere Gümnaasiumis

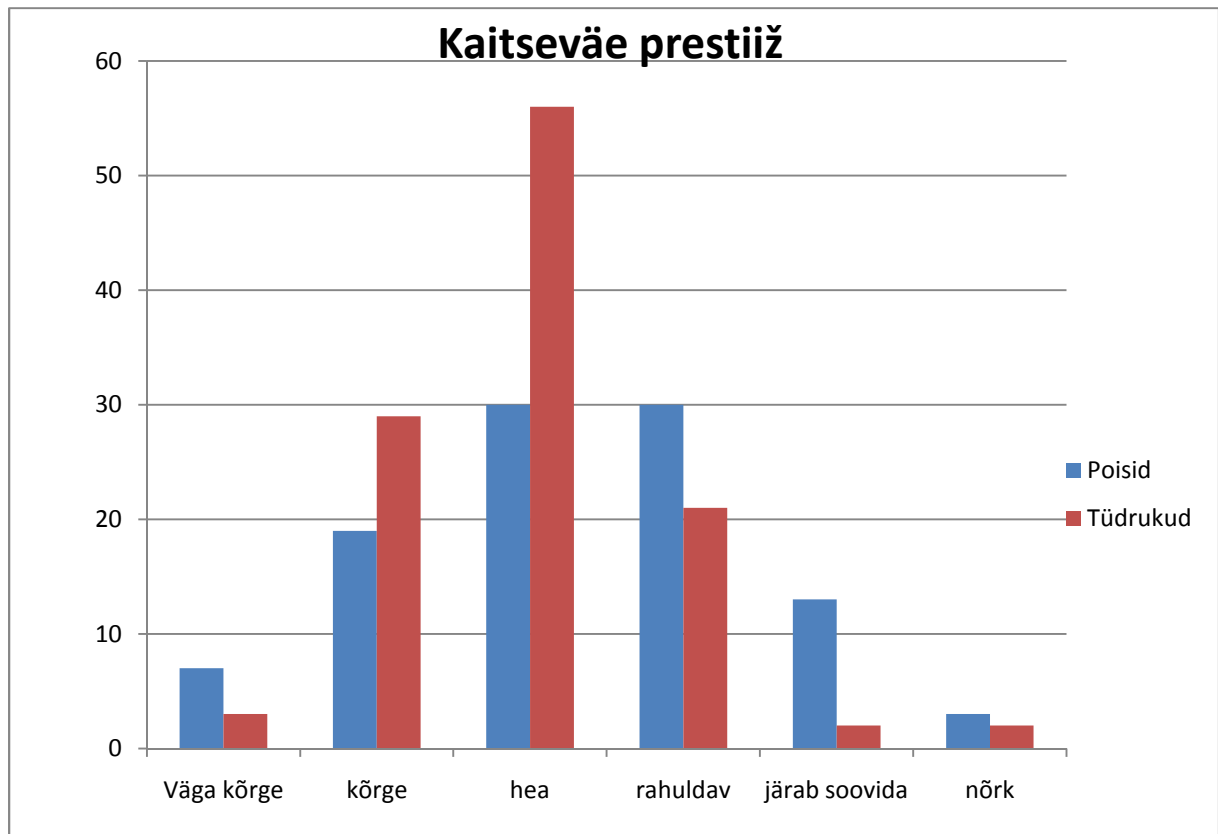
LISA 22

Kursuse valiku põhjused

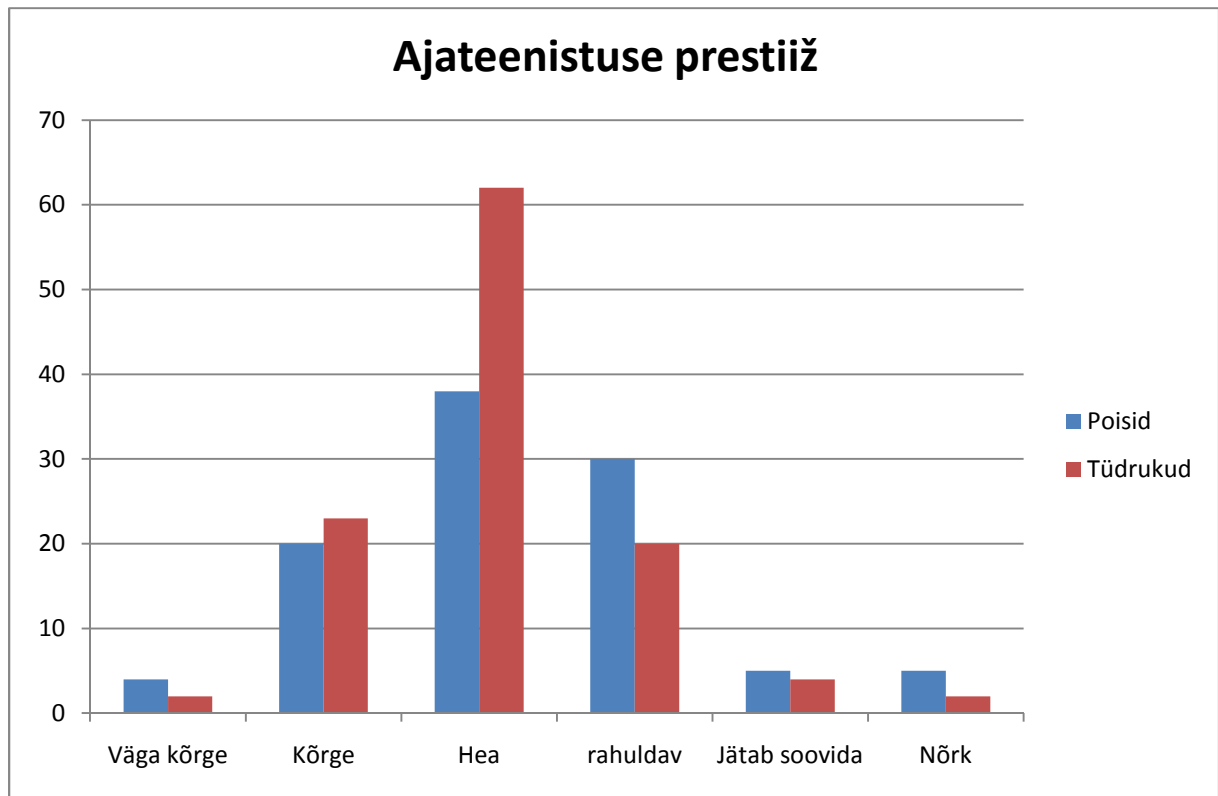
LISA 23

Eesti vabariigi kaitseväge prestiiž

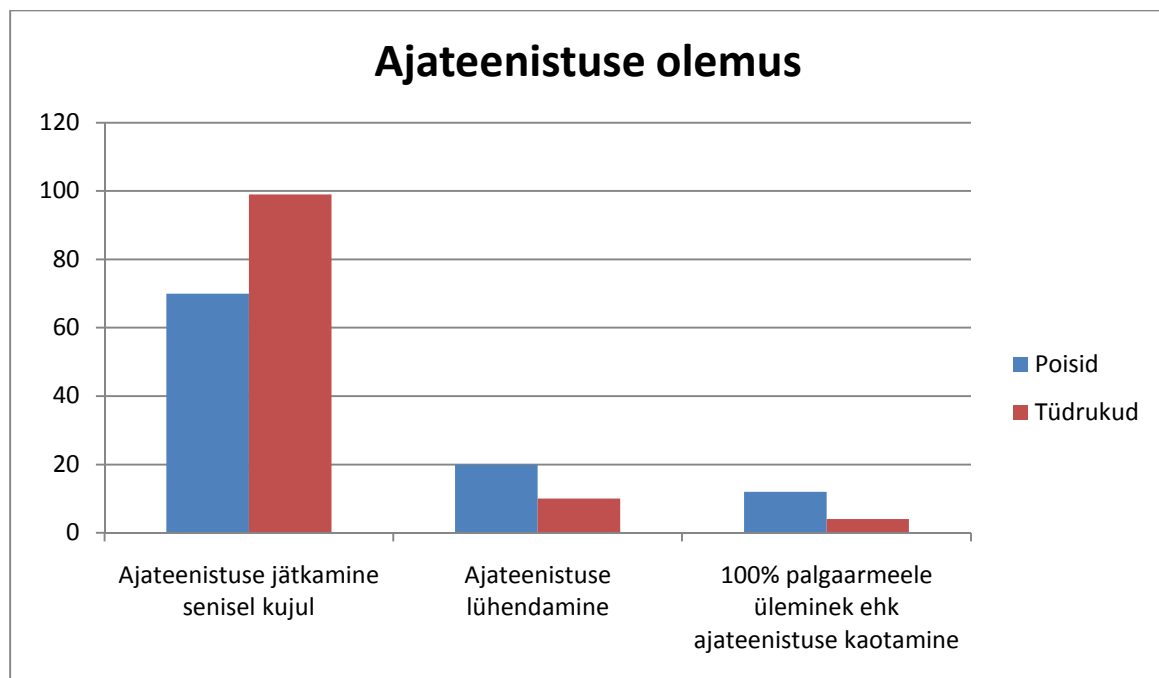
LISA 24

Eesti Vabariigi kaitseväe ajateenistuse prestiiž

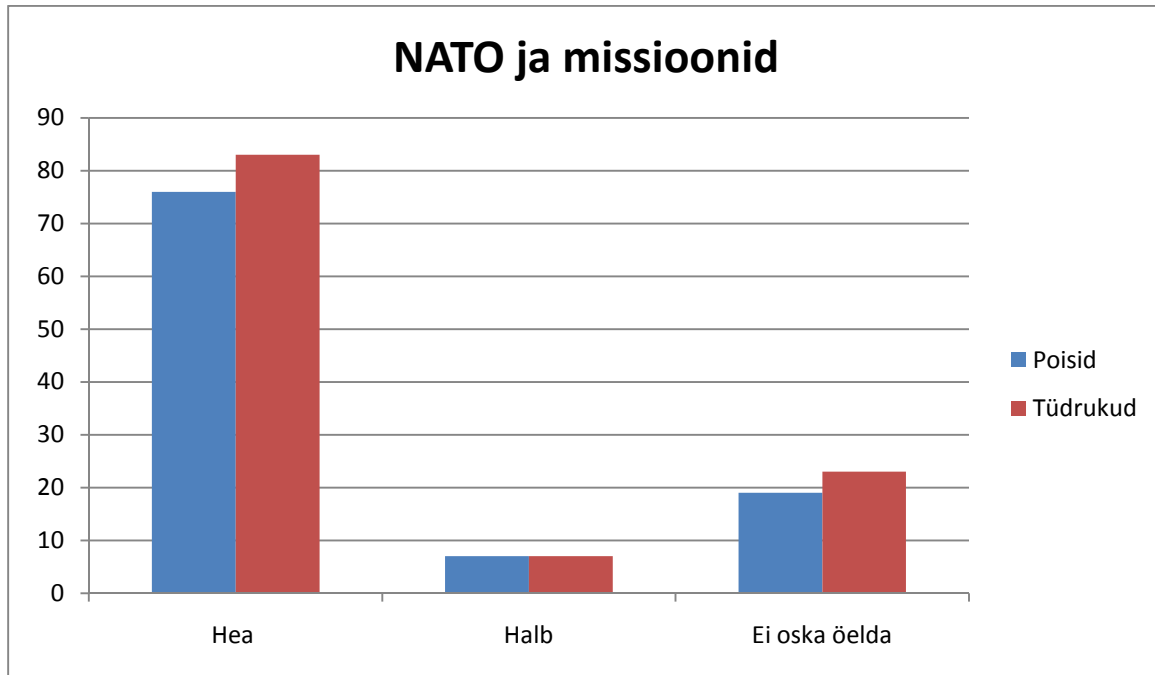
LISA 25

Ajateenistuse olemus

LISA 26

Suhtumine NATO-sse ja missioonidesse

LISA 27

Osalemine Afganistanis

